

6. VEZJA ZA OPRAVLJANJE ARITMETIČNIH OPERACIJ

6. 1 Enomestni seštevalniki

6. 1. 1 Polovični seštevalnik: $a_0 + b_0 = s_0, c_0$

$$s_0 = a_0 \bar{b}_0 + \bar{a}_0 b_0 \quad s_0 = a_0 \oplus b_0 \quad c_0 = a_0 b_0$$

b_0	a_0	s_0	c_0
0	0	0	0
0	1	1	0
1	0	1	0
1	1	0	1

Če izraz:

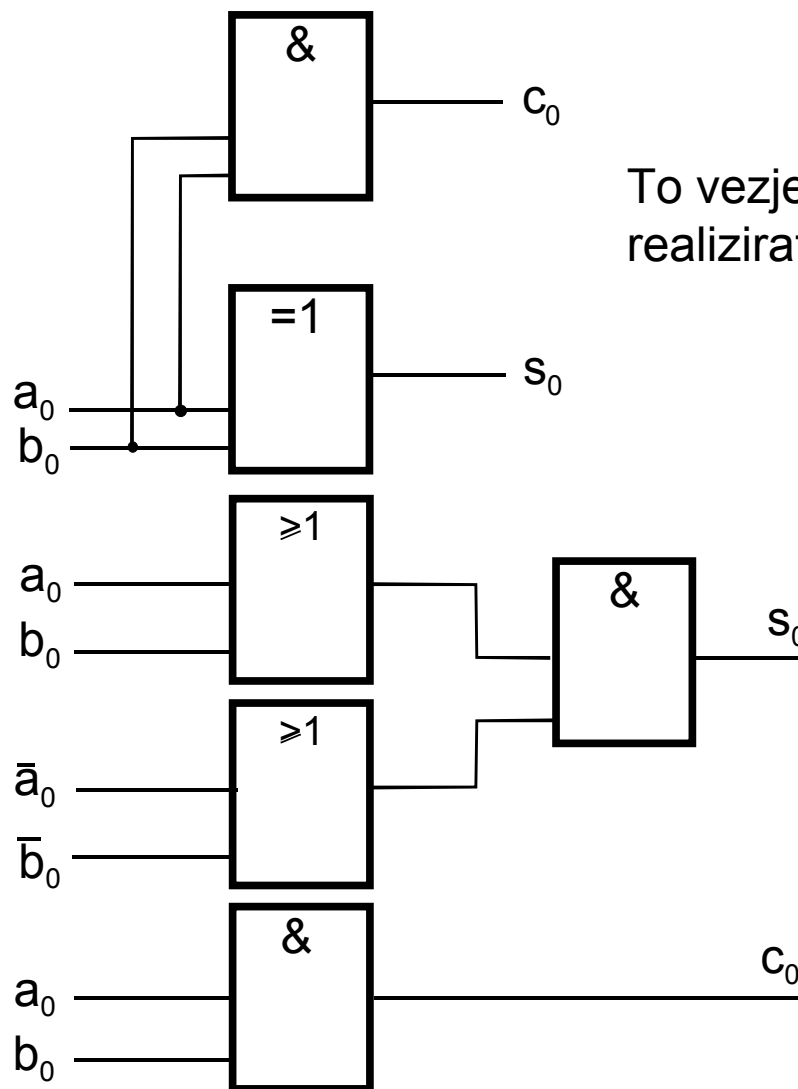
$$s_0 = a_0 \bar{b}_0 + \bar{a}_0 b_0$$

razširimo na:

$$s_0 = a_0 \bar{b}_0 + \bar{a}_0 b_0 + a_0 \bar{a}_0 + b_0 \bar{b}_0$$

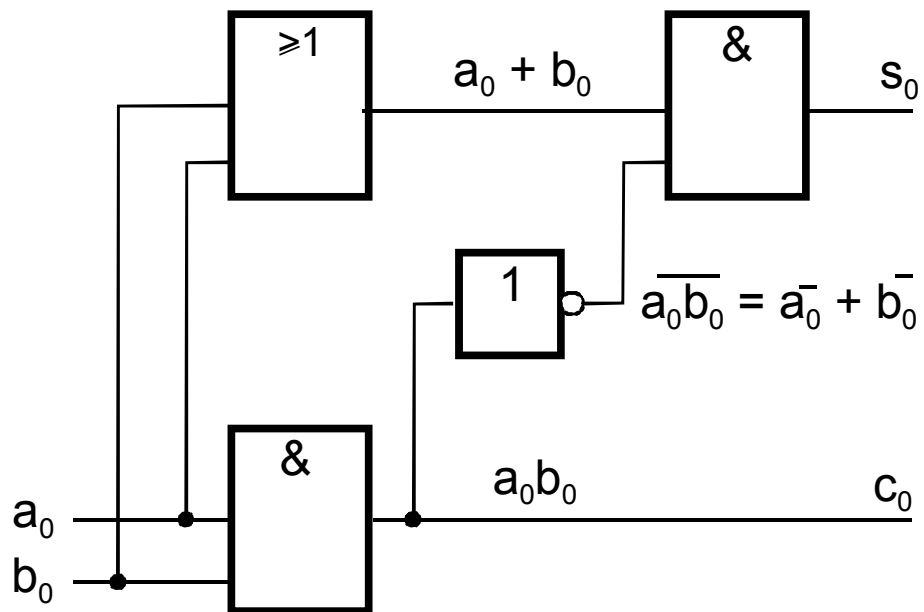
$$s_0 = a_0 (\bar{b}_0 + \bar{a}_0) + b_0 (\bar{b}_0 + \bar{a}_0)$$

$$s_0 = (a_0 + b_0)(\bar{b}_0 + \bar{a}_0)$$

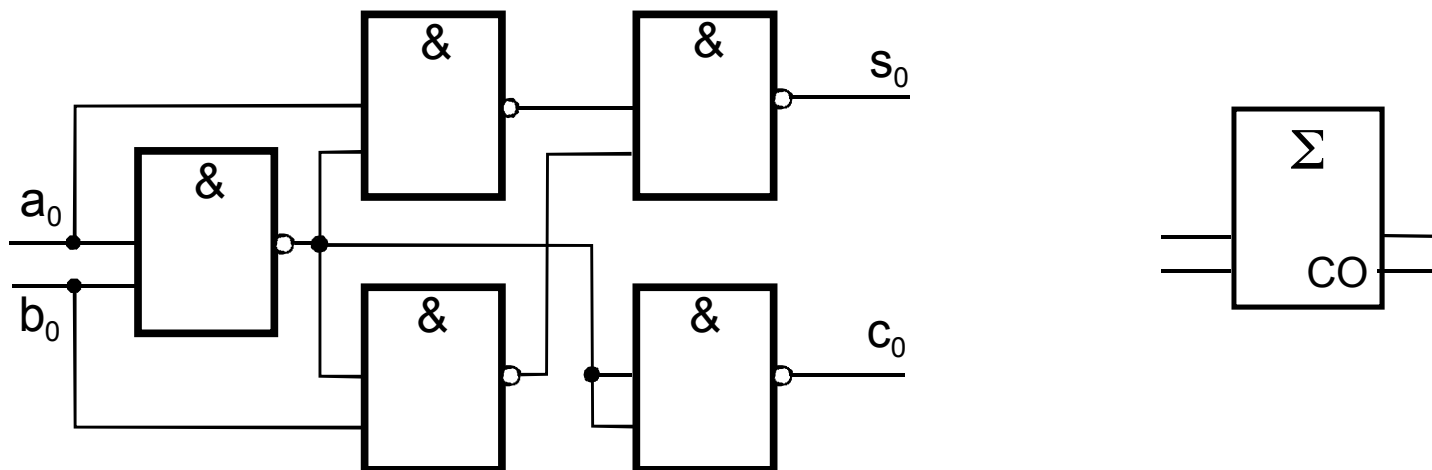

To vezje je mogoče realizirati na več načinov

Da se izognemo dvema invertorjema, lahko uporabimo naslednje vezje.

V integrirani tehniki želimo izvesti vezje z enakimi elementi:

6. 1. 2 Popolni seštevalnik

b_i	a_i	c_{i-1}	s_i	c_i
0	0	0	0	0
0	0	1	1	0
0	1	0	1	0
0	1	1	0	1
1	0	0	1	0
1	0	1	0	1
1	1	0	0	1
1	1	1	1	1

$$s_i = a_i \bar{b}_i \bar{c}_{i-1} + \bar{a}_i b_i \bar{c}_{i-1} + \bar{a}_i \bar{b}_i c_{i-1} + a_i b_i c_{i-1}$$

$$c_i = a_i b_i \bar{c}_{i-1} + a_i \bar{b}_i c_{i-1} + \bar{a}_i b_i c_{i-1} + a_i b_i c_{i-1}$$

$$s_i = \bar{c}_{i-1} (a_i \bar{b}_i + \bar{a}_i b_i) + c_{i-1} (\bar{a}_i \bar{b}_i + a_i b_i)$$

$$s_i = \bar{c}_{i-1} (a_i \oplus b_i) + c_{i-1} \overline{(a_i \oplus b_i)}$$

Drugi člen dokažemo takole:

$$\overline{a \oplus b} = \overline{a\bar{b} + \bar{a}b} = \overline{(\bar{a}b)(a\bar{b})} = (\bar{\bar{a}} + \bar{\bar{b}})(\bar{a} + \bar{b}) = (a + b)(\bar{a} + \bar{b}) = \bar{a}\bar{b} + ab.$$

Še enostavnejša oblika za vsoto pa je:

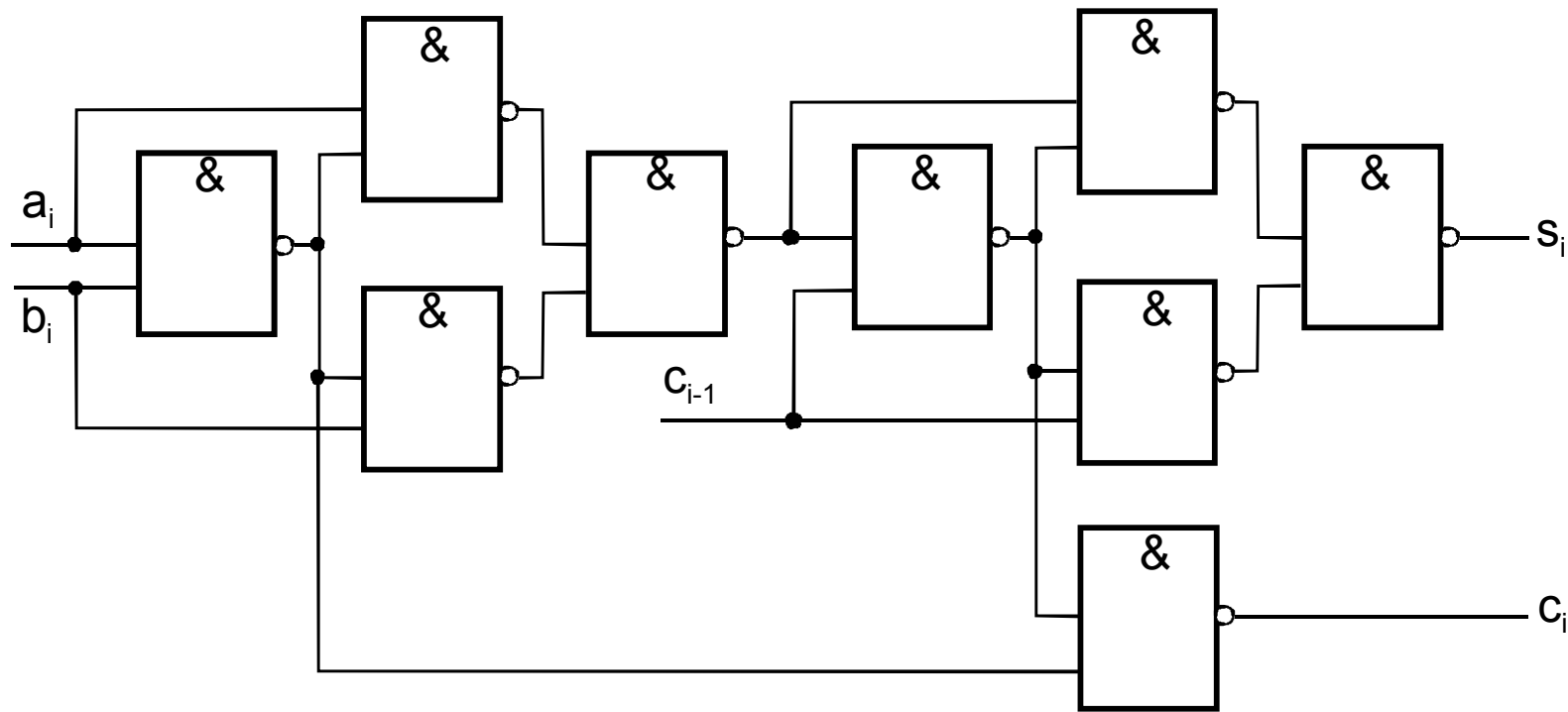
$$s_i = [a_i \oplus b_i] \oplus c_{i-1}$$

Prenos c_i pa dobimo tako:

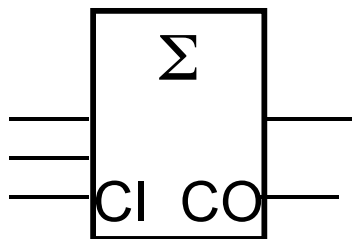
$$c_i = a_i b_i (\bar{c}_{i-1} + c_{i-1}) + (a_i \bar{b}_i + \bar{a}_i b_i) c_{i-1}$$

$$c_i = a_i b_i + (a_i \oplus b_i) c_{i-1}$$

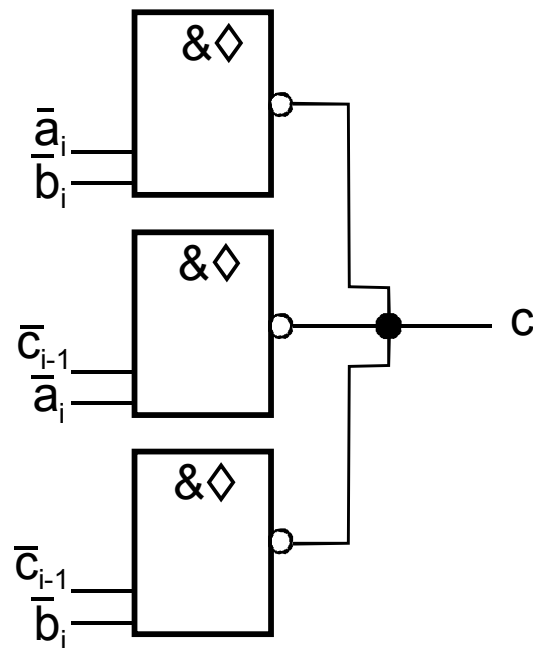
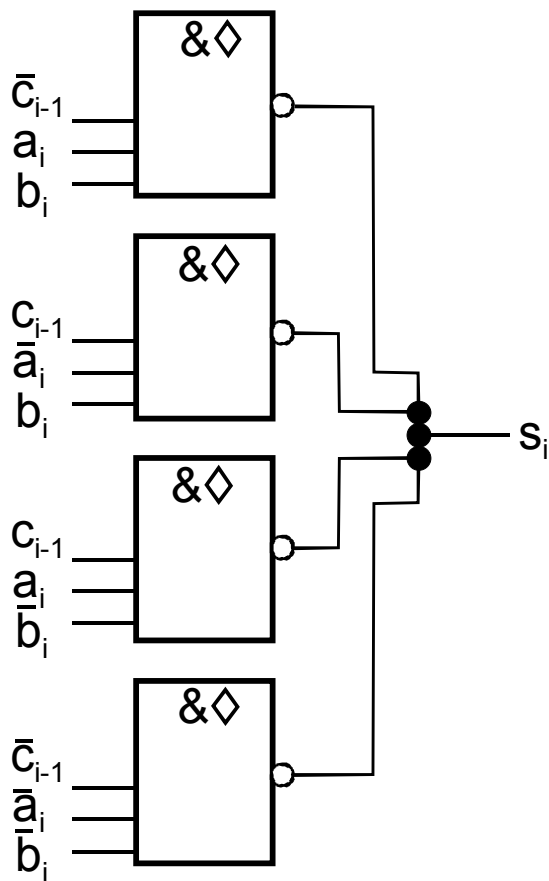
Logična zgradba popolnega seštevalnika

IEC simbol:

Posebne izvedbe enomestne seštevalne enote

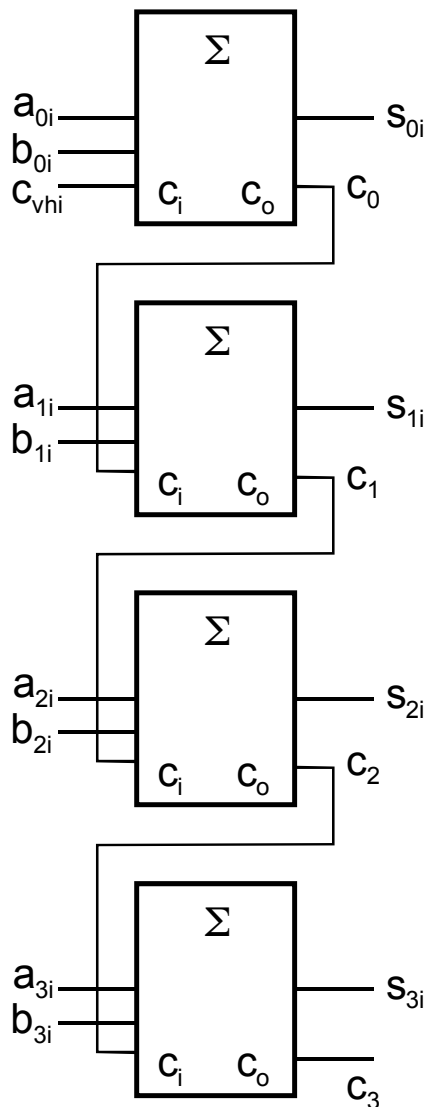

Izvedba popolnega seštevalnika s povezanimi izhodi (NAND-WIRED-AND ali AND-OR-INVERT)

6. 2 Večmestne seštevalno-odštevalne enote

6. 2. 1 Serijski seštevalniki – SS[n] (Ripple Adders)

Najpreprostejša možnost za povečanje števila mest je enostavna serijska (kaskadna) vezava enomestnih seštevalnikov.

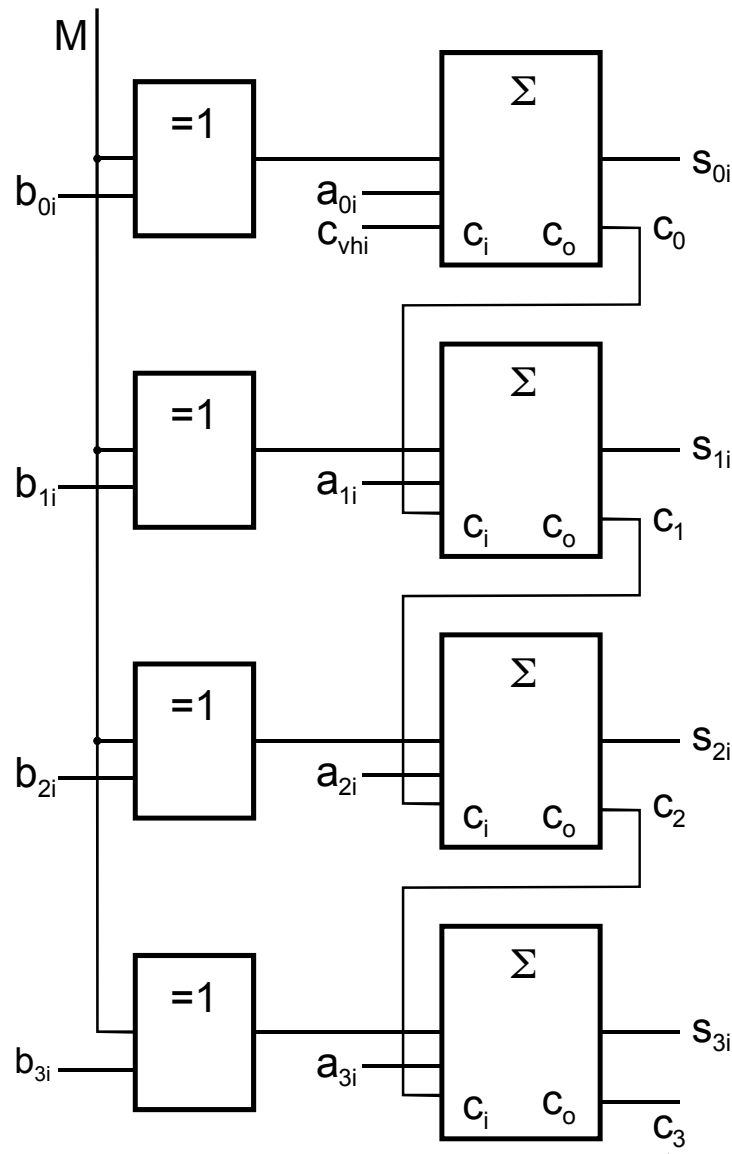
Z vezjem za invertiranje omogočimo tvorbo eniškega komplementa in s tem odštevanje

Signal "M"
(complement enable)

C_{vhi} - end-around carry input

Če povežemo " C_{vh} " prve stopnje z "M" signalom, dobimo dvojiški komplement.

Osnovni zakasnilni čas je: $2n + 4$, AND - OR – INVERT pa da zakasnilni čas $2n$

6. 2. 2 Paralelni seštevalniki – PS[n] (carry-lookahead adders)

Od aritmetičnih enot, katerih sestavni deli so seštevalniki, zahtevamo, da so čim hitrejši in čimbolj natančni, torej morajo imeti veliko število mest - bitov

Takšen seštevalnik mora imeti od števila bitov neodvisen zakasnilni čas!!

$$s_i = (a_i \oplus b_i) \oplus c_{i-1} \quad c_i = a_i b_i + c_{i-1} (a_i \oplus b_i)$$

1. G_i naj bo ena vedno, kadar je ena prenos c_i , ne oziraje se na prenos z nižjega mesta c_{i-1} .

Ta funkcija je, izražena z vhodi v seštevalnik, konjunkcija a_i in b_i ; torej $G_i = a_i b_i$.

2. P_i naj bo ena, kadar je prenos c_i enak ena ob pogoju, da je tudi prenos z nižjega mesta enak ena.

Ta funkcija je, izražena z vhodi v seštevalnik, XOR vhodov a_i in b_i ; torej $P_i = a_i \oplus b_i$.

$$s_i = (a_i \oplus b_i) \oplus c_{i-1} = P_i \oplus c_{i-1} \quad c_i = a_i b_i + (a_i \oplus b_i) c_{i-1} = G_i + P_i c_{i-1}$$

$$c_{i-1} = c_{vh}$$

$$c_0 = G_0 + c_{vh} P_0$$

$$s_0 = P_0 \oplus c_{vh}$$

$$c_1 = G_1 + c_0 P_1$$

$$s_1 = P_1 \oplus c_0$$

$$c_2 = G_2 + c_1 P_2$$

$$s_2 = P_2 \oplus c_1$$

$$c_3 = G_3 + c_2 P_3$$

$$s_3 = P_3 \oplus c_2$$

Ključ do hitre seštevalne enote je v **sukcesivnem** vstavljanju prenosov

$$c_1 = G_1 + c_0 P_1 = G_1 + (G_0 + c_{vh} P_0) P_1 =$$

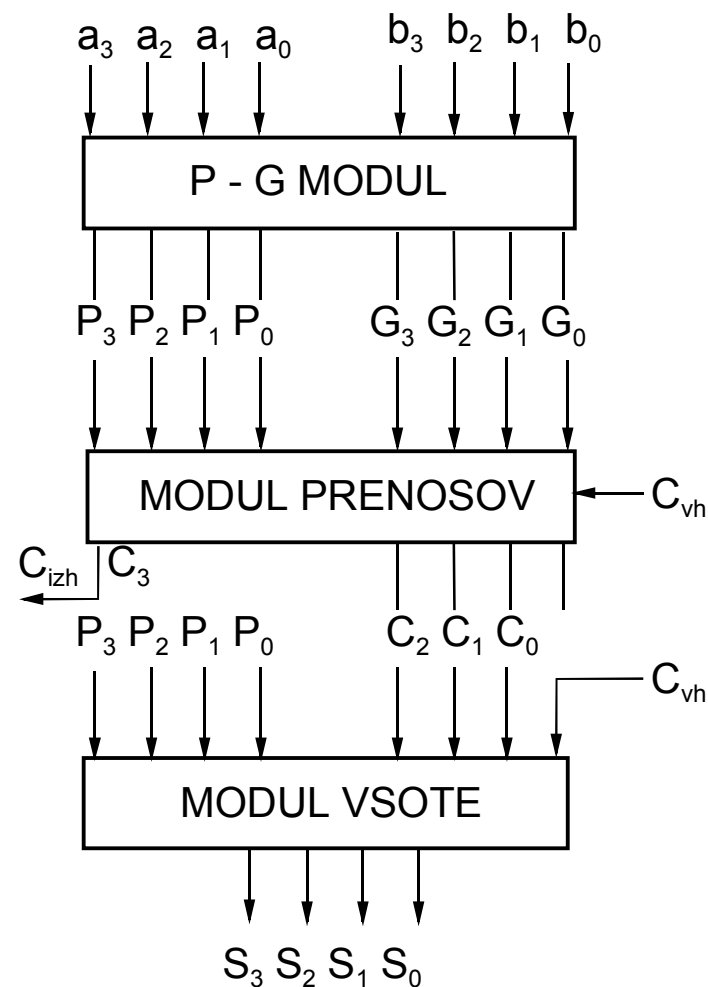
$$= G_1 + G_0 P_1 + c_{vh} P_0 P_1$$

$$c_2 = G_2 + c_1 P_2 = G_2 + (G_1 + G_0 P_1 + c_{vh} P_0 P_1) P_2 =$$

$$= G_2 + G_1 P_2 + G_0 P_1 P_2 + c_{vh} P_0 P_1 P_2$$

$$c_3 = G_3 + C_2 P_3 = G_3 + (G_2 + G_1 P_2 + G_0 P_1 P_2 + c_{vh} P_0 P_1 P_2) P_3$$

$$c_3 = G_3 + G_2 P_3 + G_1 P_2 P_3 + G_0 P_1 P_2 P_3 + c_{vh} P_0 P_1 P_2 P_3$$

P-G Modul

$$P_i = a_i \oplus b_i$$

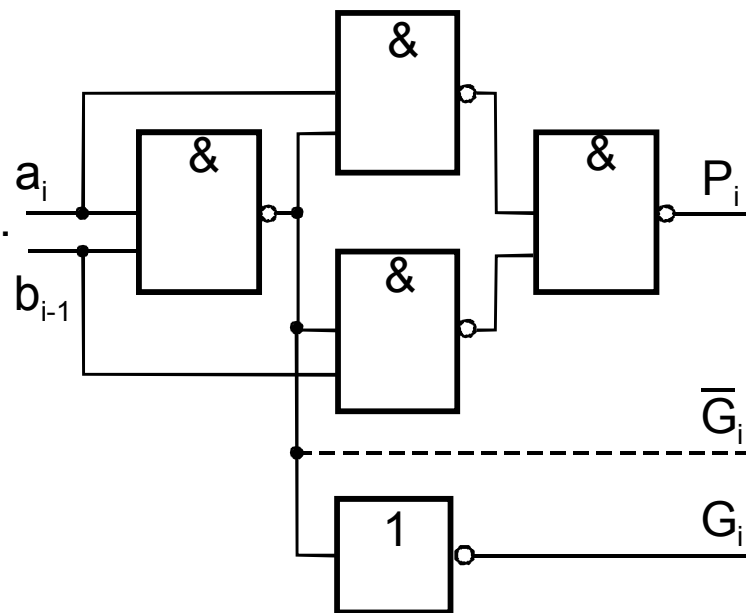
$$G_i = a_i b_i \quad 0 \leq i \leq 3$$

Ti dve enačbi pripadata polovičnemu seštevalniku.

Tega lahko realiziramo s petimi NAND elementi.

Zakasnilni čas:

VHOD/IZHOD	a_i	b_i
P_i	3	3
G_i	2	2

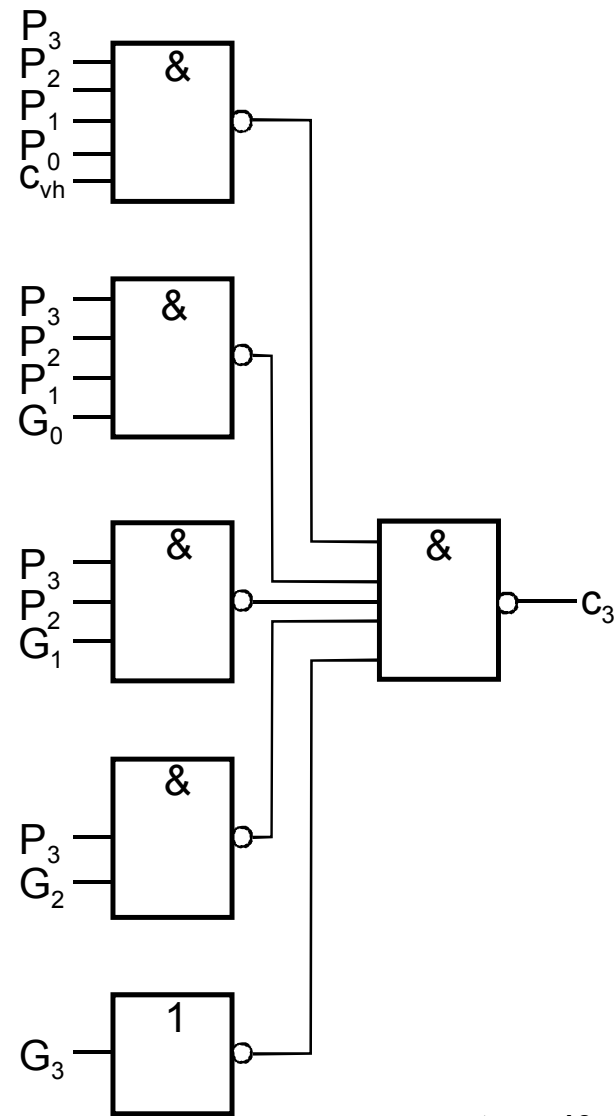
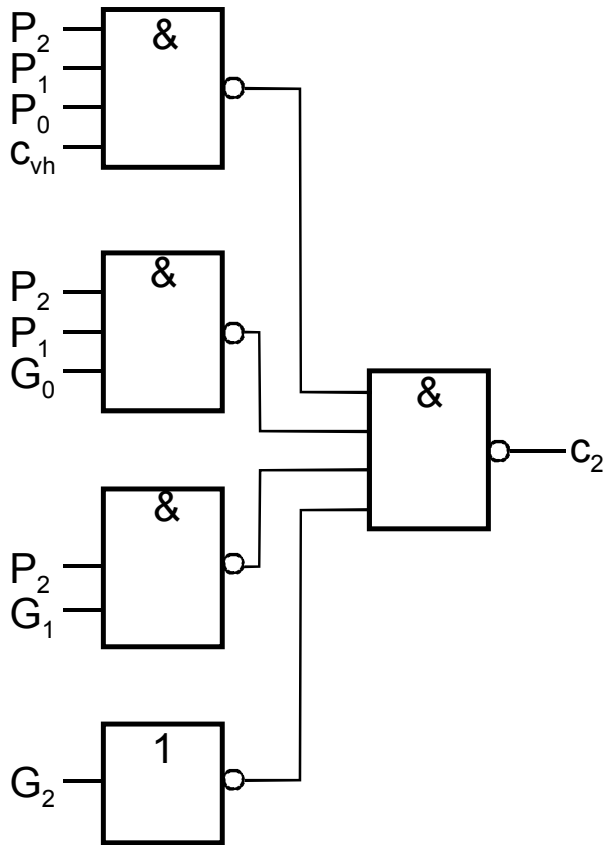
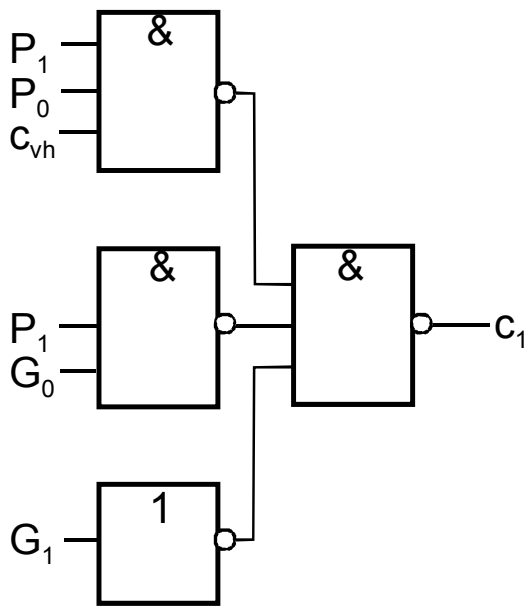
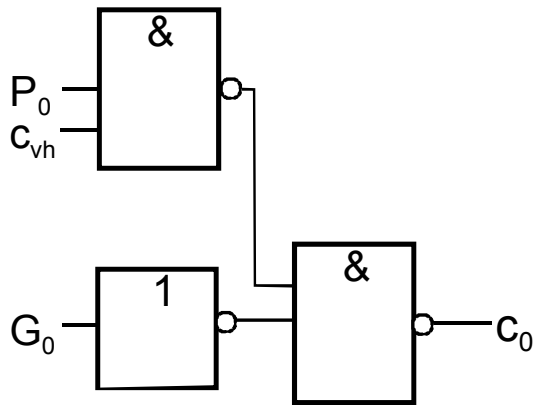
Modul prenosov

Potrebujemo 2 nivoja NAND elementov

Grupa štirih izhodov (c_0, c_1, c_2, c_3).

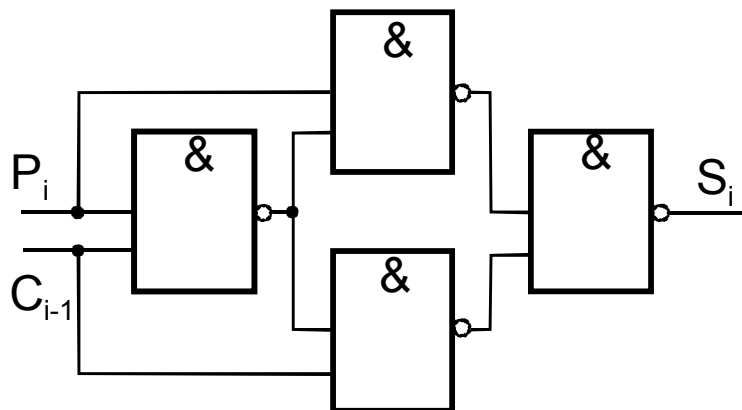
Zanj potrebujemo 18 NAND elementov, vezje pa ima zakasnitev 2 enot.

Če je na razpolago \bar{G} iz P-G modula, lahko odpadejo še štirje invertorji.

Modul vsote

EXOR vezje, ki ga potrebujemo za vsoto, je z NAND elementi naslednje:

Funkcija	Število enot	Število NAND na enoto	Celotno število NAND	Zakasnilni čas
P-G Modul	4	5	20	3
Prenos	1	18	18	2
Vsota	4	4	16	3
Skupno število NAND elementov 54				
Skupen zakasnilni čas 8 enot				

Splošne razmere

$$P_i = a_i \oplus b_i \quad G_i = a_i b_i \quad s_i = P_i \oplus c_{i-1}$$

S sukcesivnim vstavljanjem pridemo do enačb za n-bitni seštevalnik.

$$c_3 = c_{vh} P_0 P_1 P_2 P_3 + G_0 P_1 P_2 P_3 + G_1 P_2 P_3 + G_2 P_3 + G_3$$

Splošni člen v seštevalniku bo:

$$c_k = G_k + c_{k-1} P_k, \quad c_0 = G_0 + c_{vh} P_0$$

Razširjene enačbe dobijo obliko:

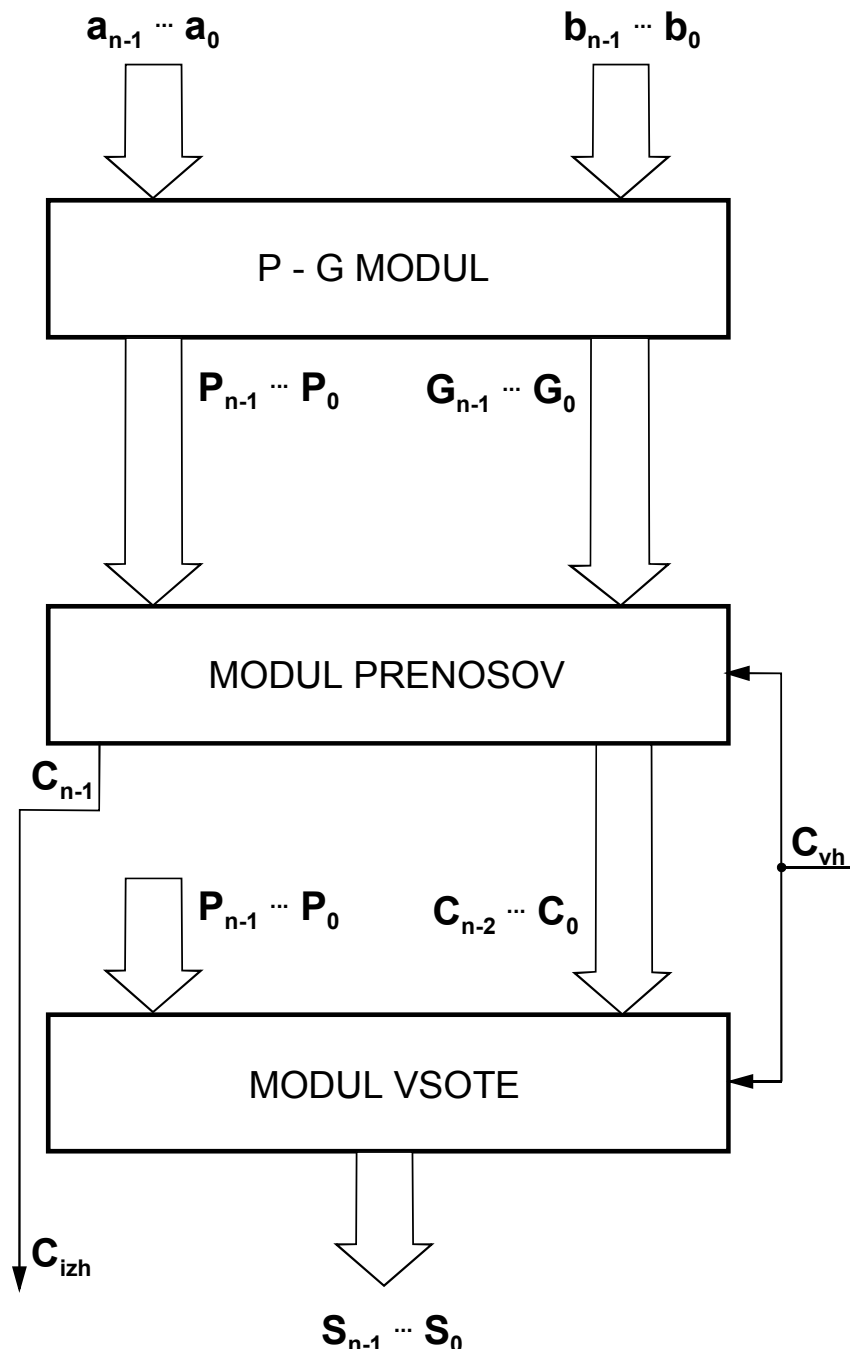
$$c_k = c_{vh} \prod_{i=0}^k P_i + \sum_{j=0}^{k-1} \left\{ G_j \left[\prod_{i=j+1}^k P_i \right] \right\} + G_k$$

Če uporabimo to enačbo za štiribitni seštevalnik, imamo:

$$c_3 = c_{vh} \prod_{i=0}^3 P_i + \sum_{j=0}^2 \left\{ G_j \left[\prod_{i=j+1}^3 P_i \right] \right\} + G_3$$

Torej:
$$c_3 = c_{vh} P_0 P_1 P_2 P_3 + G_0 P_1 P_2 P_3 + G_1 P_2 P_3 + G_2 P_3 + G_3$$

Struktura splošnega seštevalnika je tako:

Če pogledamo enačbe za posamezne prenose, ugotovimo, da ima na primer c_{k+1} en produkt več kot izraz za c_k .

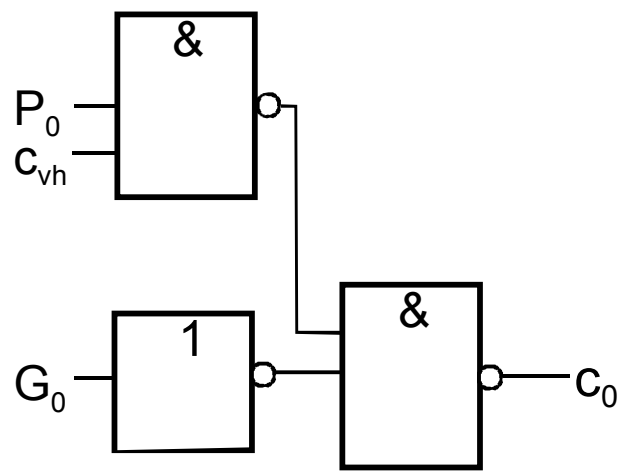
$$c_k = G_k + c_{k-1} P_k$$

in

$$\begin{aligned} c_{k+1} &= G_{k+1} + c_k P_{k+1} = \\ &= G_{k+1} + [G_k + c_{k-1} P_k] P_{k+1} \end{aligned}$$

Dodatni produkt v vsoti je torej G_{k+1} , kajti P_{k+1} povzroča le en dodatni vhod za tvorbo produkta na prvem nivoju NAND elementov vezja za prenos c_k .

Prvi prenos c_0 zahteva le tri NAND elemente $c_0 = G_0 + c_{vh} P_0$,

Izraz za število potrebnih NAND elementov dobimo v obliki enostavne vrste.

Prenos	Število NAND elementov
C_0	3
C_1	4
...	
...	
...	
C_{n-1}	$(n-1)+3 = n+2$

Skupno število potrebnih elementov za vse prenose seštevalnika (NEPS) je potem:

$$N_{\text{EPS}} = \sum_{j=0}^{n-1} (j+3)$$

To enačbo pa lahko zapišemo še v drugačni obliki: $N_{\text{EPS}} = \sum_{j=3}^{n+2} j = \sum_{j=0}^{n+2} j - \sum_{j=0}^2 j$

Vsota takšne vrste je dana z izrazom:

$$\sum_{j=0}^k j = \frac{k(k+1)}{2}$$

Za gornji izraz dobimo zato:

$$N_{\text{EPS}} = \sum_{j=0}^{n+2} j - \sum_{j=0}^2 j = \frac{(n+2)(n+3)}{2} - \frac{2(3)}{2} = \frac{n^2 + 5n}{2} = \frac{n(n+5)}{2}$$

Pregled potrebnih elementov:

V tabelaričnem pregledu bomo predpostavili, da imamo v P-G modulu standardno trinivojsko NAND izvedbo brez invertorja , dvonivojsko NAND izvedbo v modulu prenosov in trinivojsko NAND izvedbo v modulu vsote.

Funkcionalna enota	Število enot	Štev. NAND elem. na enoto	Cel. število NAND elem.	Zakasnilni čas
P - G Modul	n	5	5n	3
Modul prenosov	1	$\frac{n(n+5)}{2}$	$\frac{n(n+5)}{2}$	2
Modul vsote	n	4	4n	3

Skupno število elementov NAND: $\frac{n(n+23)}{2}$

Celotni zakasnilni čas 8 enot.

Primerjava s serijsko izvedbo:

$$\text{Paralelna izvedba: } N_p = \frac{n(n+23)}{2} \quad ; \quad t_z = 8 \text{ enot}$$

$$\text{Serijska izvedba: } N_s = 9n; \quad t_z = 2n + 4$$

Pri paralelni izvedbi lahko prihranimo "n" NAND elementov v modulu prenosov, če generiramo \bar{G} v P-G modulu.

Pri serijski vezavi ne pomagajo kaj prida alternativne rešitve, razen če gre za majhno število bitov.

Pri paralelni vezavi pa nam AND-OR-INVERT vezava še dodatno zniža N_{EPS} na:

$$N_{EPS} = \frac{n(n+21)}{2}$$

$$16 \text{ bitov: } N_{EPS} = 2N_{ESS}$$

t_{zaks} je približno 4,5 kratni t_{zakp}

$$64 \text{ bitov: } N_{EPS} = 5N_{ESS}$$

t_{zaks} je približno 17 kratni t_{zakp}

S teoretičnega stališča je za hitro računanje najbolj primerna paralelna izvedba.

Toda pri praktični izvedbi lahko naletimo na težave pri velikem številu bitov ($n > 16$).

Problem predstavljajo elementi z velikim številom vhodov in zmožnost izhoda, da napaja veliko število vhodov.

Šumni pasovi in obremenilni faktorji

V preklopnih vezjih nikoli ne nastopa točno določena vrednost vhodne ali izhodne napetosti – na primer 5V in 0V; čeprav pogosto tako govorimo

V resnici pa gre vedno za neko območje napetostnih nivojev, ki so prepoznani kot visok oziroma nizek nivo vhodne ali izhodne napetosti

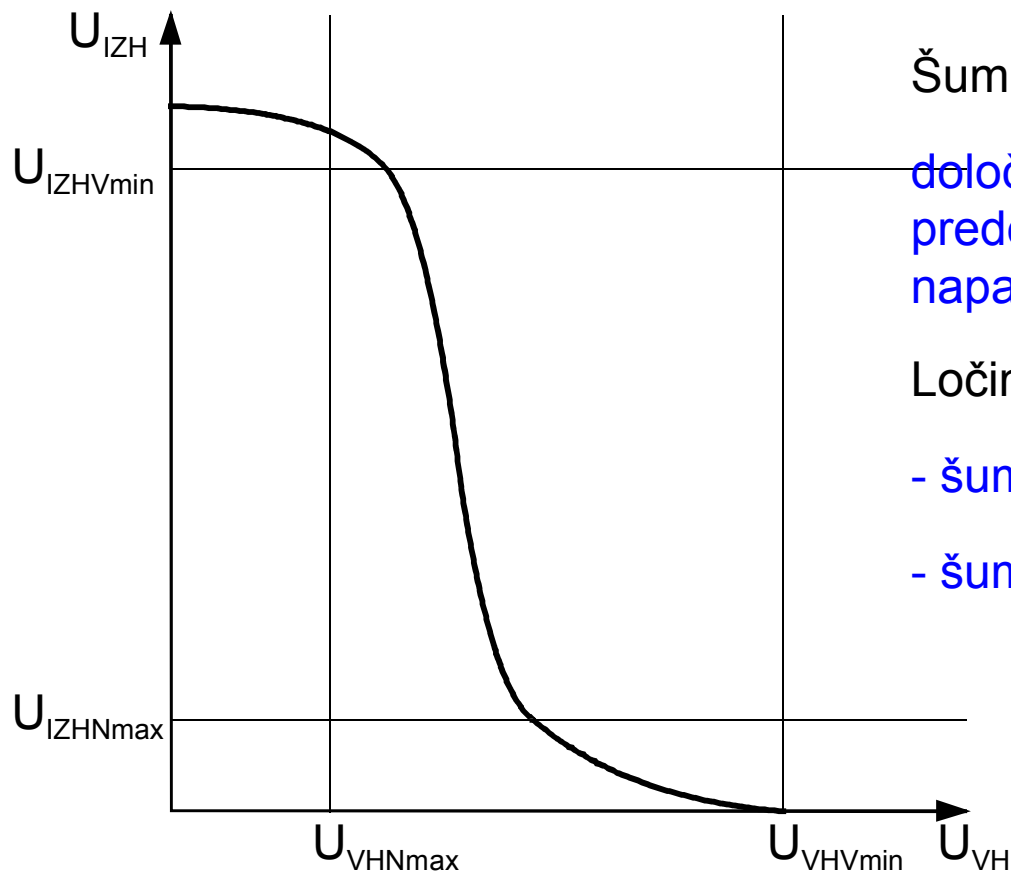
Pozitivna logika: visok nivo \equiv logična "1", nizek nivo \equiv logična "0"

Negativna logika: visok nivo \equiv logična "0", nizek nivo \equiv logična "1"

Logična stanja zato popisujemo z vrsto napetostnih nivojev

Napetostni nivo	Opis napetostnega nivoja	Tipična vrednost
U_{VHVmax}	Maksimalna vhodna napetost logične "1"	5,0V
U_{VHVmin}	Minimalna vhodna napetost logične "1"	3,5V
U_{VHNmax}	Maksimalna vhodna napetost logične "0"	1,0V
U_{VHNmin}	Minimalna vhodna napetost logične "0"	0,0V
$U_{IZHVmax}$	Maksimalna izhodna napetost logične "1"	5,0V
$U_{IZHVmin}$	Minimalna izhodna napetost logične "1"	4,9V
$U_{IZHNmax}$	Maksimalna izhodna napetost logične "0"	0,1V
$U_{IZHNmin}$	Minimalna izhodna napetost logične "0"	0,0V

Tudi prehodna karakteristika – odvisnost izhodne napetosti od vhodne ni idealna:

Šumni pas (noise margin):

določa koliko šuma je še lahko prisotnega, preden je nivo napetosti prepoznan za napačnega

Ločimo dva šumna pasova:

- šumni pas pri visokem nivoju napetosti
- šumni pas pri nizkem nivoju napetosti

Šumna pasova določamo iz podatkov proizvajalca:

$$\text{ŠP}_{NN} = U_{VHNmax} - U_{IZHNmax}$$

$$\text{ŠP}_{NV} = U_{IZHVmin} - U_{VHVmin}$$

Večja kot sta šumna pasova, v bolj električno “onesnaženem” okolju lahko vezje obratuje

Obremenilni faktorji (Fan - out):

Obremenilni faktor je število vhodov, ki jih neko vezje lahko napaja iz svojega izhoda, ne da bi se pri tem bistveno poslabšal šumni pas.

Glede na tehnološko izvedbo ga računamo na dva načina

Pri vezjih, ki imajo uporovni značaj, kot na primer TTL izvedbe, se obremenilni faktor določi kot razmerje izhodnega toka, ki ga je vezje ob zgornjem pogoju sposobno dati, proti toku, ki je potreben za preklop na vhodu v vezje.

Za družino 74ALS veljajo naslednji podatki:

I_{VHVmax}	Maksimalni vhodni tok za "1"	$20 \mu A$
I_{VHNmax}	Maksimalni vhodni tok za "0"	$-100 \mu A$
$I_{IZHVmax}$	Maksimalni tok izhoda pri "1"	$-400 \mu A$
$I_{IZHNmax}$	Maksimalni tok izhoda pri "0"	$8mA$

Iz teh podatkov dobimo dva obremenilna faktorja:

$$\text{Obremenilni faktor visokega nivoja: } \frac{I_{IZHVmax}}{I_{VHVmax}} = \frac{400\mu A}{20\mu A} = 20$$

$$\text{Obremenilni faktor nizkega nivoja: } \frac{I_{IZHNmax}}{I_{VHNmax}} = \frac{8mA}{100\mu A} = 80$$

Upoštevati je seveda potrebno manjšega!!

Vhodi CMOS vezij ne zahtevajo toka, ker ni galvanske zveze med vrati (Gate) in izvorom ali ponorom toka v tranzistorju

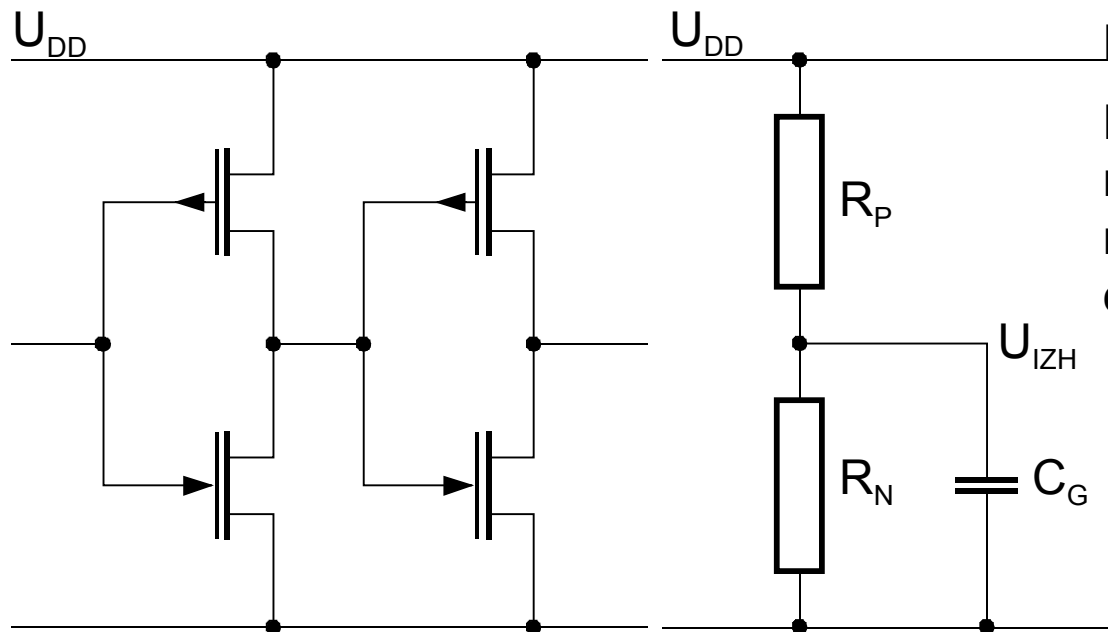
Zaradi tega bi pričakovali zelo visok obremenilni faktor, vendar je ta le navidezen

Vrata in izvor (substrat) toka v tranzistorju tvorita kondenzator, zato je potreben določen čas, da se ta kondenzator napolni oziroma sprazni.

V tem primeru je obremenilni faktor odvisen od zahteve za hitrost preklapljanja

Dodatno k temu ima kapacitivnost tudi povezava me s posameznimi vrati, ki je v zelo hitrih vezjih lahko celo dominantna.

Zato karakteristike teh povezav lahko določimo šele, ko definiramo in načrtamo celotno vezje

Predpostavimo prekop "1" na "0"

NPN tranzistor ima takrat zelo nizko upornost in izhodno napetost lahko določimo iz enačbe:

$$U_{IZH} = U_{DD} e^{-t/R_N C_G}$$

Minimalna napetost logične "1" je 3,5 V; maksimalna napetost logične "0" pa 1V

Predpostavimo sledeče tipične vrednosti parametrov:

$$U_{DD} = 5V$$

$$R_N = 100 \text{ ohmov}$$

$$C_G = 100 \text{ pF}$$

Čas potreben za upad napetosti iz 3,5V na 1,0V je:

$$t = -100 \times 100 \times 10^{-12} \times \ln \frac{1,0}{5,0} + 100 \times 100 \times 10^{-12} \times \ln \frac{3,5}{5,0} = 12,5 \text{ ns}$$

Če "poganjamo" dvoje vrat hkrati, se kapacitivnost podvoji in z njo se podvoji tudi preklopni čas.

Zato se je potrebno zavedati, da čeprav CMOS lahko napaja praktično neomejeno število vhodov pri fiksnem nivoju izhodne napetosti, je obremenilni faktor omejen z zahtevano hitrostjo preklopov v vezju.

Za vse tri dele seštevalnika poiščimo sedaj izraze za število NAND elementov, ki potrebujejo po "j" vhodov

P – G modul in modul vsote potrebujeta "8n"; (4+4)n dvo-vhodnih in "n" eno-vhodnih NAND elementov

Iz enačb prenosov in iz tabele lahko ugotovimo, da izhod c_k zahteva 2 NAND elementa z $k+2$ vhodi in veliko število NAND elementov z "j" pri čemer "j" teče:

$$1 \leq j \leq k+1$$

Če te ugotovitve razvrstimo vidimo, da "n" enačb prenosov zahteva skupaj:

n	1 vhodnih elementov
n+1	2 vhodnih elementov
n	3 vhodnih elementov
n-1	4 vhodnih elementov
...	
n+3-j	j vhodnih elementov
...	
3	n vhodne elemente
2	(n+1) vhodna elementa

Modul prenosov torej zahteva (n+3-j) NAND elementov z "j" vhodi

Tabelarični pregled:

P - G	Prenos	Vsota	Skupaj
n	n	0	$2n - 1$ vhodnih NAND
4n	n+1	4n	$9n+1 - 2$ vhodnih NAND
0	n+3-j	0	$n+3-j - j$ vhodnih NAND

$$3 \leq j \leq n+1$$

Naslednji problem predstavlja zmožnost posameznega izhoda

Oba vhoda a_i, b_i zahtevata po dva obremenilna faktorja.

c_{vh} mora napajati po en vhod za vsako enačbo prenosa in dva za vsoto (n+2)

Če tega ni zmožen dodamo inverterje; s tem ne pokvarimo zakasnilnega časa

Vsak izhod modula prenosov napaja le dva vhoda v modulu vsote – ni kritično

Najbolj neugodne razmere pa se pojavijo v P – G modulu

Če pazljivo pogledamo enačbe prenosov in tabelo, bomo ugotovili, da se funkcija G_j pojavlja $(n - j)$ krat

Uvidimo pa lahko tudi, da se funkcija P_j pojavlja $(j + 1)(n - 1)$ krat

$G_j \rightarrow (n - j)$ krat

$P_j \rightarrow (j + 1)(n - 1)$ krat $0 \leq j \leq (n-1)$

P_j je uporabljena natančno $(j+1)$ krat v enačbah prenosov od c_j do c_{n-1}

Če je "n" liho število, je maksimalno potrebno število enot obremenitve na funkciji z indeksom $P_{(n-1)/2}$ in je enako:

$$(n+1)^2 / 4$$

Če pa je "n" sodo število, tedaj je maksimalno potrebno število enot obremenitve na funkcijah z indeksoma $P_{(n/2)-1}$ in $P_{n/2}$ in je enako:

$$n(n+2) / 4$$

Vsaka od teh funkcij pa mora napajati še po dva vhoda v modulu vsote !

Skupaj je tako potrebno zagotoviti sledeča števila enot obremenitve

n – liho število:

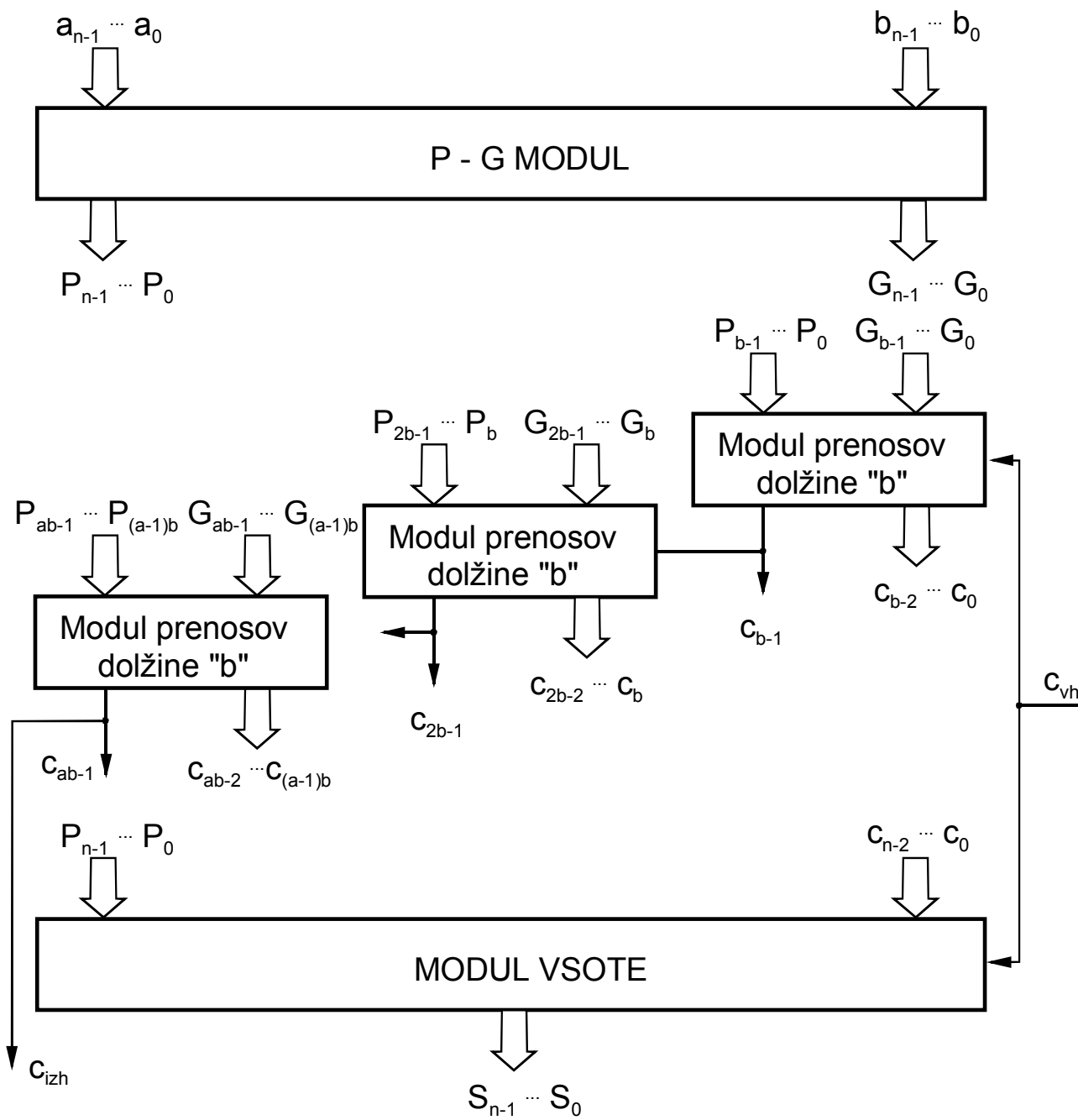
$$P_{(n-1)/2}; \quad O_{\max} = \frac{(n+1)^2}{4} + 2$$

n – sodo število:

$$P_{(n/2)-1}; \quad O_{\max} = \frac{n(n+2)}{4} + 2$$

$$P_{(n/2)}; \quad O_{\max} = \frac{n(n+2)}{4} + 2$$

6. 2. 3 Serijsko paralelni seštevalnik - SPS n: a,b (Ripple-Carry-Lookahead Adders)

Takšna organizacija seštevalnika zmanjša število potrebnih elementov približno za faktor a in poveča zakasnilni čas za $2(a-1)$ enot.

Nove enačbe za število elementov in zakasnilni čas so sedaj:

$$N_{\text{EPS}(n:a,b)} = \frac{n(b+23)}{2}$$

$$t \text{ zakasnitve SPS } (n:a,b) = 6 + 2a$$

Maksimalna potrebna zmogljivost izhoda je tudi znižana na vrednost:

$$\frac{b(b+2)}{4} + 2$$

za sode n

Za primer 16 bitnega SPS (16:4,4) je maksimalno število enot obremenitve znižano iz 74 na 8.

in

$$\frac{(b+1)^2}{4} + 2$$

za lihe n

Potrebno število vhodov je prav tako zmanjšano iz $(n+1)$ na $(b+1)$; to je za SPS (16:4,4) od 17 na 6.

Tabelarični prikaz razmer

Funkcionalna enota	Število potreb. enot	Štev.: NAND elem.na enoto	Skup. število elementov	Zakasnilni čas
P - G	n	5	5n	3
Modul preno. dolžine "b"	$a = \frac{n}{b}$	$\frac{b(b+5)}{2}$	$\frac{n(b+5)}{2}$	2a
Modul vsote	n	4	4n	3

Omejitve: $ab = n$

Skupno število elementov: $9n + \frac{n(b+5)}{2} = \frac{n(b+23)}{2}$

Skupen zakasnilni čas: $6 + 2a = 6 + \frac{2n}{b}$

$O_{\max} = \frac{b(b+2)}{4} + 2;$ $O_{\max} = \frac{(b+1)^2}{4} + 2;$

sodi

lihi

Enačbe prenosov dobimo s sukcesivnim vstavljanjem prenosov v posameznih moduli prenosov dolžine "b".

V primeru 16 bitnega seštevalnika imamo sledeče prenose:

$$c_0 = G_0 + c_{vh} P_0$$

$$c_1 = G_1 + G_0 P_1 + c_{vh} P_0 P_1$$

$$c_2 = G_2 + G_1 P_2 + G_0 P_1 P_2 + c_{vh} P_0 P_1 P_2$$

$$c_3 = G_3 + G_2 P_3 + G_1 P_2 P_3 + G_0 P_1 P_2 P_3 + c_{vh} P_0 P_1 P_2 P_3$$

$$c_4 = G_4 + c_3 P_4$$

$$c_5 = G_5 + G_4 P_5 + c_3 P_4 P_5$$

$$c_6 = G_6 + G_5 P_6 + G_4 P_5 P_6 + c_3 P_4 P_5 P_6$$

$$c_7 = G_7 + G_6 P_7 + G_5 P_6 P_7 + G_4 P_5 P_6 P_7 + c_3 P_4 P_5 P_6 P_7$$

$$c_8 = G_8 + c_7 P_8$$

$$c_9 = G_9 + G_8 P_9 + c_7 P_8 P_9$$

$$c_{10} = G_{10} + G_9 P_{10} + G_8 P_9 P_{10} + c_7 P_8 P_9 P_{10}$$

$$c_{11} = G_{11} + G_{10} P_{11} + G_9 P_{10} P_{11} + G_8 P_9 P_{10} P_{11} + c_7 P_8 P_9 P_{10} P_{11}$$

$$c_{12} = G_{12} + c_{11} P_{12}$$

$$c_{13} = G_{13} + G_{12} P_{13} + c_{11} P_{12} P_{13}$$

$$c_{14} = G_{14} + G_{13} P_{14} + G_{12} P_{13} P_{14} + c_{11} P_{12} P_{13} P_{14}$$

$$c_{15} = G_{15} + G_{14} P_{15} + G_{13} P_{14} P_{15} + G_{12} P_{13} P_{14} P_{15} + c_{11} P_{12} P_{13} P_{14} P_{15}$$

6. 2. 4 Paralelni seštevalniki 1. reda PS n : a,b

Glavna slabost serijsko paralelnega seštevalnika je v tem, da je zakasnilni čas **odvisen od dolžine besede**.

Da bi prišli do ustrezne strukture, bomo vzeli za izhodišče enačbe prenosov posameznih modulov prenosov dolžine "b" pri 16-bitnem seštevalniku - SPS (16: 4,4).

$$c_3 = G_3 + G_2P_3 + G_1P_2P_3 + G_0P_1P_2P_3 + c_{vh}P_0P_1P_2P_3$$

$$c_7 = G_7 + G_6P_7 + G_5P_6P_7 + G_4P_5P_6P_7 + c_3P_4P_5P_6P_7$$

$$c_{11} = G_{11} + G_{10}P_{11} + G_9P_{10}P_{11} + G_8P_9P_{10}P_{11} + c_7P_8P_9P_{10}P_{11}$$

$$c_{15} = G_{15} + G_{14}P_{15} + G_{13}P_{14}P_{15} + G_{12}P_{13}P_{14}P_{15} + c_{11}P_{12}P_{13}P_{14}P_{15}$$

Te štiri enačbe želimo izračunati simultano, kot smo bili vajeni pri paralelnem seštevalniku.

Definirajmo sedaj nove P, G funkcije P_j^1 , G_j^1 prvega reda, ki nam bodo omogočile zmanjšati kompleksnost enačb.

Z zgornjimi indeksi bomo torej ločevali red P-G funkcij

$$P_0^1 = P_0P_1P_2P_3$$

$$G_0^1 = G_3 + G_2P_3 + G_0P_1P_2P_3$$

$$P_2^1 = P_8P_9P_{10}P_{11}$$

$$G_2^1 = G_{11} + G_{10}P_{11} + G_9P_{10}P_{11} + G_8P_9P_{10}P_{11}$$

$$P_1^1 = P_4P_5P_6P_7$$

$$G_1^1 = G_7 + G_6P_7 + G_5P_6P_7 + G_4P_5P_6P_7$$

$$P_3^1 = P_{12}P_{13}P_{14}P_{15}$$

$$G_3^1 = G_{15} + G_{14}P_{15} + G_{13}P_{14}P_{15} + G_{12}P_{13}P_{14}P_{15}$$

Ko te izraze vstavimo v enačbe za prenos serijsko paralelnega seštevalnika, dobimo:

$$c_3 = G_0^1 + c_{vh} P_0^1$$

$$c_7 = G_1^1 + C_3 P_1^1 + = G_1^1 + G_0^1 P_1^1 + c_{vh} P_0^1 P_1^1$$

$$c_{11} = G_2^1 + C_7 P_2^1 + = G_2^1 + G_1^1 P_2^1 + G_0^1 P_1^1 P_2^1 + c_{vh} P_0^1 P_1^1 P_2^1$$

$$c_{15} = G_3^1 + C_{11} P_3^1 + = G_3^1 + G_2^1 P_3^1 + G_1^1 P_2^1 P_3^1 + G_0^1 P_1^1 P_3^1 + c_{vh} P_0^1 P_1^1 P_3^1$$

Te enačbe je seveda možno razširiti nazaj v osnovno obliko za paralelni seštevalnik.

Njihov pomen je le v tem, da je možno vse štiri prenose izračunati simultano takoj, ko dobimo vrednosti P-G funkcij prvega reda.

Ti štirje prenosi se potem lahko sočasno prenesejo k štirim standardnim enotam za tvorbo prenosov, kjer nastanejo še ostali manjkajoči prenosi.

Prenosi se pri tem seštevalniku tvorijo v dveh korakih.

[Popoln sistem enačb 16-bitnega paralelnega seštevalnika 1. reda je naslednji:](#)

P-G modul:

$$P_i = a_i \oplus b_i \quad G_i = a_i b_i; \quad 0 \leq i \leq 15$$

P-G modul prvega reda:

$$P_0^1 = P_0 P_1 P_2 P_3$$

$$P_1^1 = P_4 P_5 P_6 P_7$$

$$P_2^1 = P_8 P_9 P_{10} P_{11}$$

$$P_3^1 = P_{12} P_{13} P_{14} P_{15}$$

$$G_0^1 = G_3 + G_2 P_3 + G_1 P_2 P_3 + G_0 P_1 P_2 P_3$$

$$G_1^1 = G_7 + G_6 P_7 + G_5 P_6 P_7 + G_4 P_5 P_6 P_7$$

$$G_2^1 = G_{11} + G_{10} P_{11} + G_9 P_{10} P_{11} + G_8 P_9 P_{10} P_{11}$$

$$G_3^1 = G_{15} + G_{14} P_{15} + G_{13} P_{14} P_{15} + G_{12} P_{13} P_{14} P_{15}$$

Modul prenosov:

$$c_0 = G_0 + c_{vh} P_0$$

$$c_1 = G_1 + G_0 P_1 + c_{vh} P_0 P_1$$

$$c_2 = G_2 + G_1 P_2 + G_0 P_1 P_2 + c_{vh} P_0 P_1 P_2$$

$$c_4 = G_4 + c_3 P_4$$

$$c_5 = G_5 + G_4 P_5 + c_3 P_4 P_5$$

$$c_6 = G_6 + G_5 P_6 + G_4 P_5 P_6 + c_3 P_4 P_5 P_6$$

Modul vsot:

$$s_0 = P_0 \oplus c_{vh}; \quad s_j = P_j \oplus c_{j-1} \quad ; \quad \text{za} \quad 1 \leq j \leq n-1$$

Modul prenosov 1. reda:

$$c_3 = G_0^1 + c_{vh} P_0^1$$

$$c_7 = G_1^1 + G_0^1 P_1^1 + c_{vh} P_0^1 P_1^1$$

$$c_{11} = G_2^1 + G_1^1 P_2^1 + G_0^1 P_1^1 P_2^1 + c_{vh} P_0^1 P_1^1 P_2^1$$

$$c_{15} = G_3^1 + G_2^1 P_3^1 + G_1^1 P_2^1 P_3^1 + G_0^1 P_1^1 P_2^1 P_3^1 +$$

$$+ c_{vh} P_0^1 P_1^1 P_2^1 P_3^1$$

$$c_8 = G_8 + c_7 P_8$$

$$c_9 = G_9 + G_8 P_9 + c_7 P_8 P_9$$

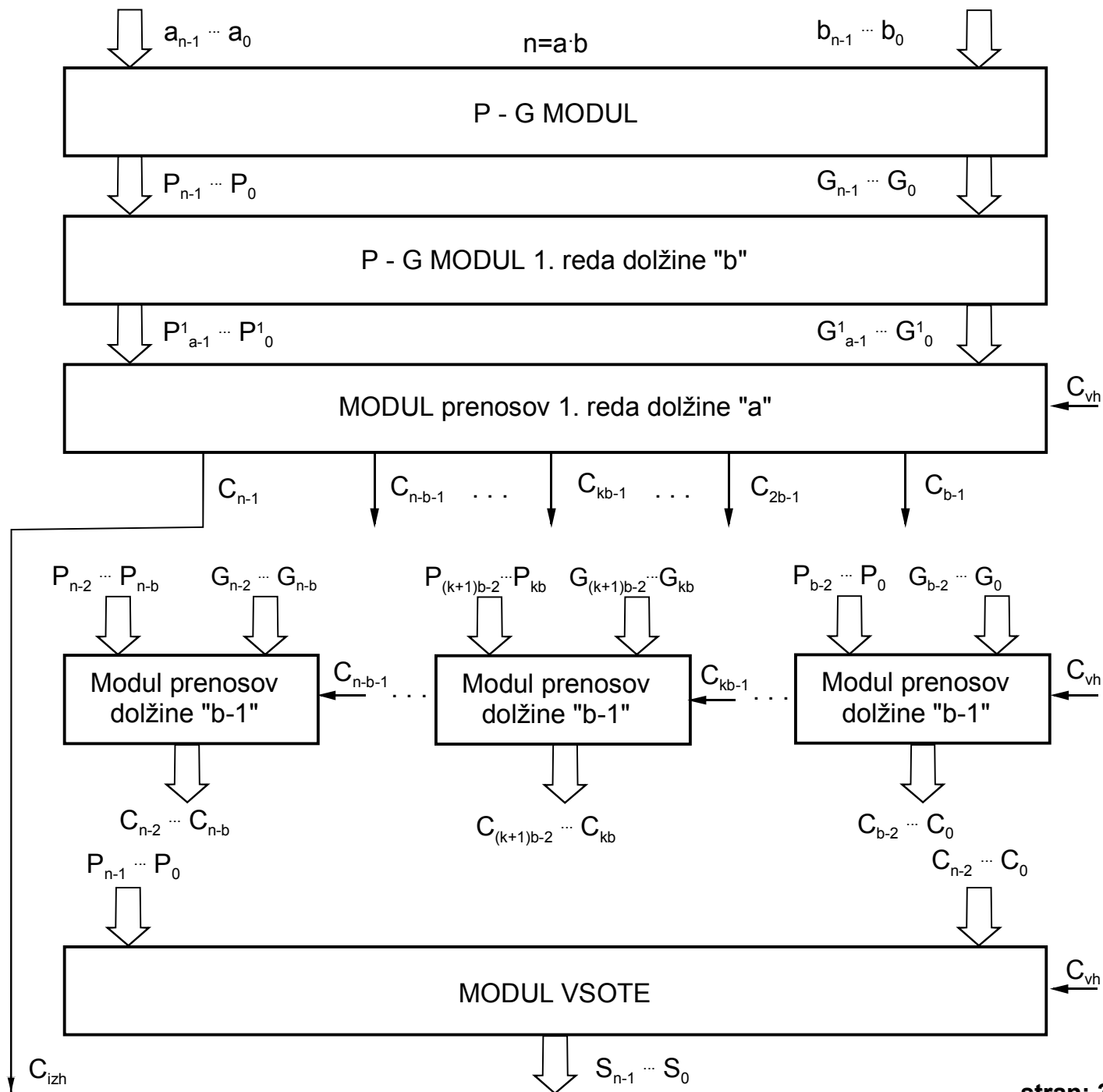
$$c_{10} = G_{10} + G_9 P_{10} + G_8 P_9 P_{10} + c_7 P_8 P_9 P_{10}$$

$$c_{12} = G_{12} + c_{11} P_{12}$$

$$c_{13} = G_{13} + G_{12} P_{13} + c_{11} P_{12} P_{13}$$

$$c_{14} = G_{14} + G_{13} P_{14} + G_{12} P_{13} P_{14} + c_{11} P_{12} P_{13} P_{14}$$

Na osnovi teh enačb zrišemo splošno shemo seštevalnika

Parameter **b** določa velikost grup **P-G** funkcij **1.** reda.

Kvocijent $n/b=a$ mora biti celo število in določa število enot v **P-G** modulu **1.** reda.

Parametra **a** in **b** ne moreta biti **1** ali **n**, saj v tem primeru struktura razpade v serijsko ali paralelno.

Funkcija	Štev.enot	Štev. elementov na enoto	Skup. število elementov	Zakasnilni čas
P-G modul	n	5	5n	3
PG modul 1. reda	a	b+3	a(b+3)	2
Modul pre. 1. reda	1	$\frac{a(a+5)}{2}$	$\frac{a(a+5)}{2}$	2
Modul prenosov	a	$\frac{(b-1)(b+4)}{2}$	$\frac{a(b^2-1)(b-4)}{2}$	2
Modul vsote	n	4	4n	3

Maksimalno število vhodov se pojavlja zopet v modulih prenosov, kjer imamo grupe dveh različnih dolžin (**a** in **b-1**).

Zato bo maksimalno število vhodov nastopilo pri tistem, ki je večji $a+1$ ali b .

Tudi število potrebnih izhodnih enot obremenitve je odvisno od a oziroma b .

Če je a večji od b , bo največje število izhodnih enot potrebno v $P-G$ modulu $1.$ reda

V nasprotnem primeru pa v standardnem $P-G$ modulu.

V obeh primerih pa je število potrebnih izhodnih enot odvisno tudi od tega, kakšni števili sta a in b - sodi ali lihi.

Za te štiri kombinacije dobimo naslednja maksimalna števila potrebnih izhodnih enot:

$a > b$

$$O_{\max} = \frac{a(a+2)}{4}; \quad \text{za sode "a"} \qquad O_{\max} = \frac{(a+1)^2}{4}; \quad \text{za lihe "a"}$$

$a \leq b$

$$O_{\max} = \frac{b(b+2)}{4} + 2; \quad \text{za sode "b"} \qquad O_{\max} = \frac{(b+1)^2}{4} + 2; \quad \text{za lihe "b"}$$

Vhodni signal C_{vh} mora napajati " a " vhodov v modulu prenosov $1.$ reda in $(b-1)$ vhodov v standardnem modulu prenosov ter **dva** vhoda v modulu vsote; torej $a+b+1$.

Tabelarični pregled

Serijski SS (n)			Paralelni PS (n)			Serijsko-paralelni SPS (n:a,b)			Paralelni 1. reda PS (n:a,b)		
n	Št. el.	Zak.	n	Št. el.	Zak.	n:a,b	Št. el.	Zak.	n:a,b	Št. el.	Zak.
12	108	28	12	210	8	12:3,4	162	12	12:3,4	177	12
16	144	36	16	312	8	16:4,4	216	14	16:4,4	238	12
24	216	52	16	564	8	24:3,8	372	12	24:6,4	363	12
32	288	68	32	880	8	32:4,8	496	14	32:8,4	492	12
48	432	100	48	1704	8	48:6,8	744	18	48:8,6	756	12
64	576	132	64	2784	8	64:8,8	992	22	64:8,8	1052	12

Serijsko paralelni in paralelni seštevalniki prvega reda so primerljivi glede števila elementov, števila vhodov in izhodnih enot obremenitve ter zakasnilnega časa **do dolžine 32 bitov**.

Za večje seštevalnike ($n > 32$) postane paralelni seštevalnik 1. reda nedvomno **najboljša rešitev**

Vendar tudi to izvedbo začne omejevati število vhodov in vse ostalo, če binarno besedo razširimo preko 64 bitov.

6. 2. 6. Aritmetično logična enota

Aritmetično logična enota poleg aritmetičnih opravljajo tudi logične operacije.

Teh logičnih operacij doslej nismo posebej izpostavljali, ker jih že poznamo

Logične operacije namreč ne predstavljajo problematičnega dela enote

Za ilustracijo vseh operacij aritmetično logične enote si bomo ogledali 4-bitno standardno aritmetično logično enoto, ki v TTL tehnologiji nosi številčno oznako 74181

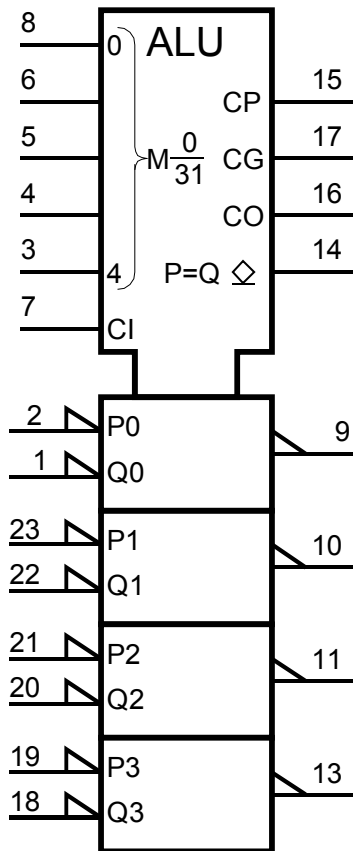
Enota 74181 vsebuje prav takšen paralelni seštevalnik, kot smo ga analizirali v tem poglavju

ima pa tudi izhode za P in G funkciji, kar omogoča njeno povezavo v večbitne kombinacije, kot je na primer serijsko paralelno seštevanje.

Glede na to, da je njen notranji ustroj obsežen, ga v simboličnih diagramih ne prikazujemo

Uporabljamo namreč poseben simbol za celotno enoto

Po IEC standardu 617-12, katerega uporaba je v dokumentiranju digitalnih sistemov že dolgo obvezna, je za aritmetično logično enoto 74181 predviden naslednji simbol:

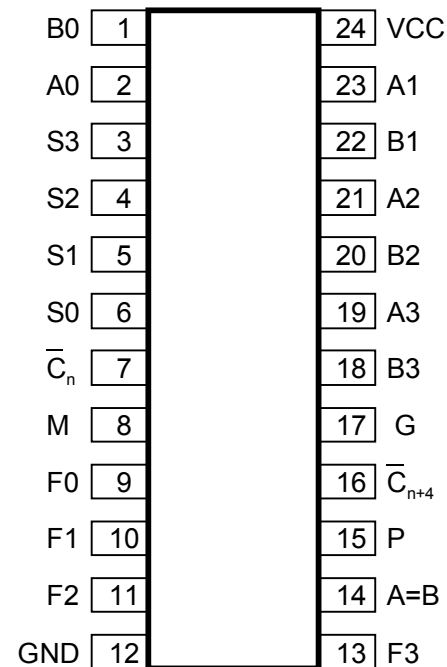
Enota lahko opravlja **16** logičnih in **16** aritmetičnih operacij.

Za izbiranje posameznih operacij potrebujemo **5** bitov

Pri tem je zgornji bit uporabljen za krmiljenje med logičnimi in aritmetičnimi operacijami.

Zgornji bit, ki odloča o tem, ali enota opravlja logične ali aritmetične operacije, je označen z **M**, ostali štirje pa s s_0 , s_1 , s_2 in s_3 .

Enota tako lahko deluje v dveh logičnih načinih - **pozitivnem** in **negativnem** 1

Pri tem pomeni, da pri **pozitivnem** logičnem načinu predstavlja logično **enico** višja napetost, logično **ničlo** pa nižja napetost; pri **negativnem** pa obratno.

Pri negativnem načinu delovanja je štiribitni izhod je označen z \bar{F}_0 , \bar{F}_1 , \bar{F}_2 , \bar{F}_3 ; negirani pa sta tudi **P** in **G** funkciji in vsi vhodi, razen prenosa c_n in c_{n+4} .

S_3	S_2	S_1	S_0	Log. operacije M=1	Arit. operacije M=0
0	0	0	0	\bar{A}	A
0	0	0	1	$\overline{A+B}$	A + B
0	0	1	0	$\bar{A}B$	A + \bar{B}
0	0	1	1	logična 0	minus 1
0	1	0	0	\overline{AB}	A + $A\bar{B}$
0	1	0	1	\bar{B}	(A + B) plus $A\bar{B}$
0	1	1	0	$A \oplus B$	A minus B minus 1
0	1	1	1	$A\bar{B}$	AB minus 1
1	0	0	0	$\bar{A} + B$	A plus AB
1	0	0	1	$\overline{A \oplus B}$	A plus B
1	0	1	0	B	(A + \bar{B}) plus AB
1	0	1	1	AB	AB minus 1
1	1	0	0	logična 1	A plus A*
1	1	0	1	A + \bar{B}	(A + B) plus A
1	1	1	0	A + B	(A + \bar{B}) plus A
1	1	1	1	A	A minus 1

6. 3. Paralelni množilniki

V tem odstavku bomo vpeljali kombinacijska vezja, ki so primerna za binarno množenje.

Obdelali bomo vezje za množenje pozitivnih binarnih števil (positive integers).

Takšno vezje lahko kasneje modificiramo, tako da je sposobna opravljati tudi množenje s predznakom

Produkt dveh binarnih števil

$$A = \sum_{i=0}^{m-1} a_i 2^i$$

in je dan z izrazom:

$$A \cdot B = \sum_{i=0}^{m-1} a_i 2^i \sum_{j=0}^{n-1} b_j 2^j = \sum_{i=0}^{m-1} \sum_{j=0}^{n-1} a_i b_j 2^{(i+j)}$$

$$B = \sum_{j=0}^{n-1} b_j 2^j$$

Vzemimo konkreten primer **4-bitnih števil** in poskušajmo najti ustrezno preklopno strukturo, ki bo opravljala **množenje**

Števili zapišemo takole:

$$A = a_3 a_2 a_1 a_0 ; \quad B = b_3 b_2 b_1 b_0$$

			a_3	a_2	a_1	a_0	
			b_3	b_2	b_1	b_0	

			$a_3 b_0$	$a_2 b_0$	$a_1 b_0$	$a_0 b_0$	
		$a_3 b_1$	$a_2 b_1$	$a_1 b_1$	$a_0 b_1$		
	$a_3 b_2$	$a_2 b_2$	$a_1 b_2$	$a_0 b_2$			
$a_3 b_3$	$a_2 b_3$	$a_1 b_3$	$a_0 b_3$				

p_7	p_6	p_5	p_4	p_3	p_2	p_1	p_0

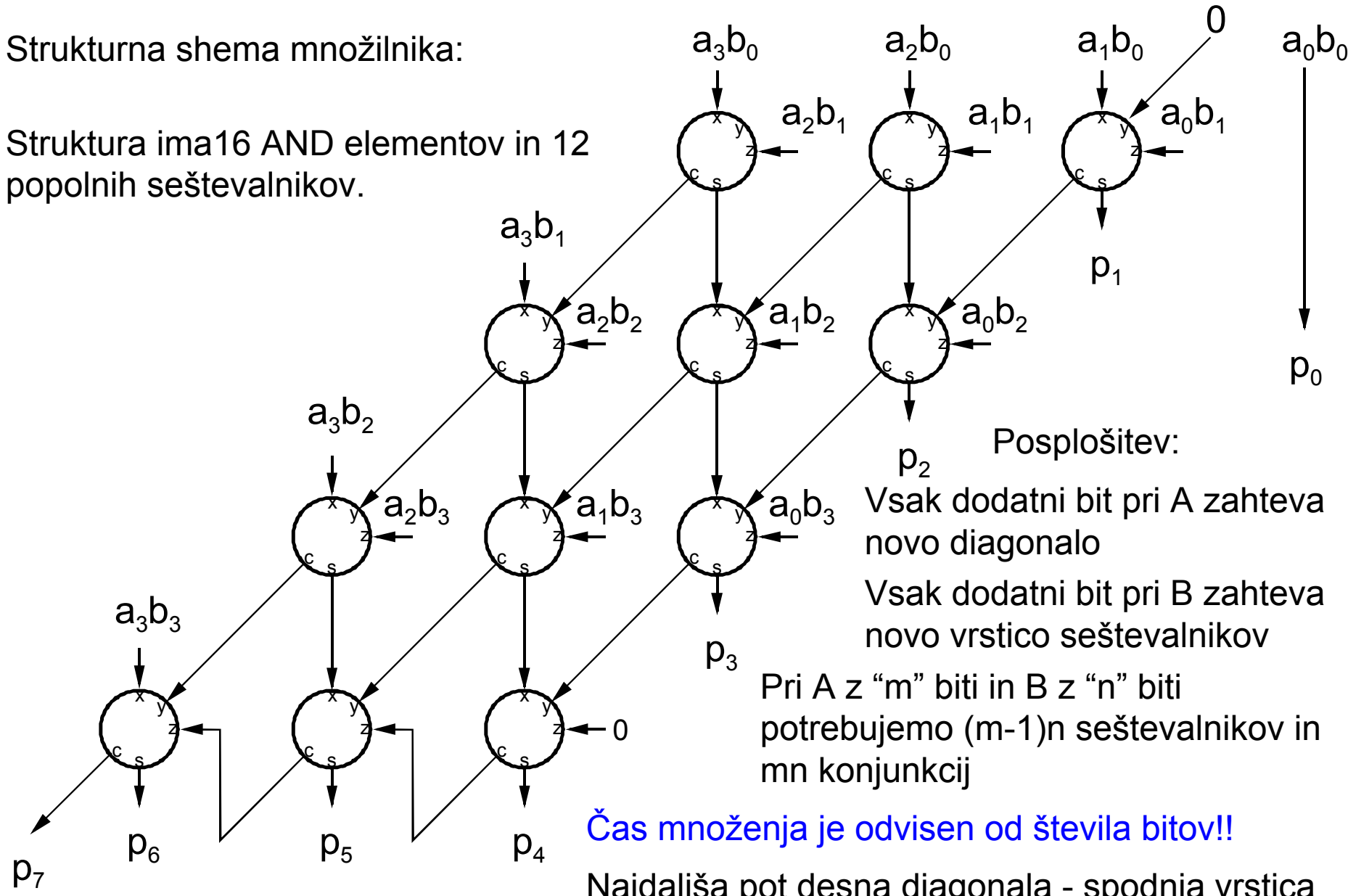
Pri realizaciji ustreznega vezja moramo najprej tvoriti posamezne produkte $a_i b_j$ in nato vsoto po posameznih kolonah.

Produkte je mogoče preprosto tvoriti z dvovhodnimi **AND** elementi.

Za tvorjenje vsot pa potrebujemo **obsežno strukturo binarnih seštevalnikov**.

Strukturna shema množilnika:

Struktura ima 16 AND elementov in 12 popolnih seštevalnikov.

Posplošitev:

Vsak dodatni bit pri A zahteva novo diagonalo

Vsak dodatni bit pri B zahteva novo vrstico seštevalnikov

Pri A z "m" biti in B z "n" biti potrebujemo (m-1)n seštevalnikov in mn konjunkcij

Čas množenja je odvisen od števila bitov!!

Najdaljša pot desna diagonalna - spodnja vrstica

Analiza zakasnilnega časa:

Predpostavka: najhitrejši seštevalniki – 2 enoti zakasnitve

4 x 4 množilnik: 12 enot po desni diagonali in spodnji vrstici

Dodati pa moramo še dve za tvorbo produktov; torej skupno 14 enot zakasnitve

Spolšen primer množilnika m x n:

$$t_{zak} = 2(m - 1 + n - 1) + 2 = 2(m + n - 1)$$

6. 4. Dekadne aritmetične enote

Dekadne aritmetične enote so modificirane binarne enote, ki uporabljajo osnovne binarne strukture za opravljanje aritmetičnih operacij.

6. 4. 1 Dekadna seštevalna vezja

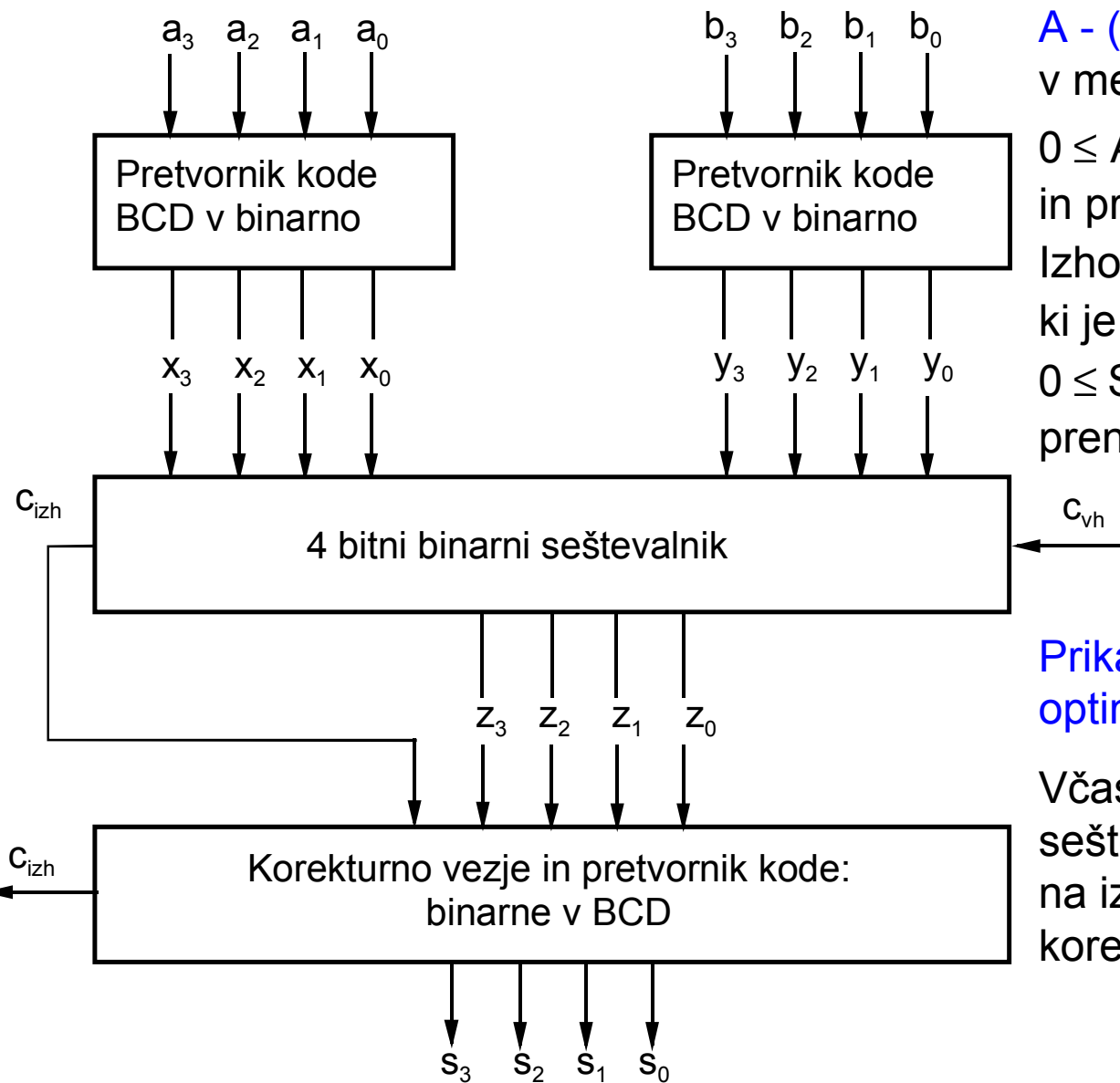
Vhodi in izhodi dekadnega seštevalnika so štiribitna števila za vsako dekadno mesto

Prenosi iz nižjega na višje mesto so največkrat le enobitni

Eno mesto za prenos zadošča za večino uporabnih področij

To izdatno poenostavi zgradbo seštevalnika

Osnovna struktura seštevalnika za posamezno dekadno mesto

$A - (a_3, a_2, a_1, a_0)$ in $B - (b_3, b_2, b_1, b_0)$
v mejah:

$$0 \leq A, B \leq 9$$

in prenos, ki je lahko le "0" in "1"

Izhod je vsota $S (s_3, s_2, s_1, s_0)$,
ki je zopet v mejah:

$$0 \leq S \leq 9$$

prenos je zopet le "0" in "1"

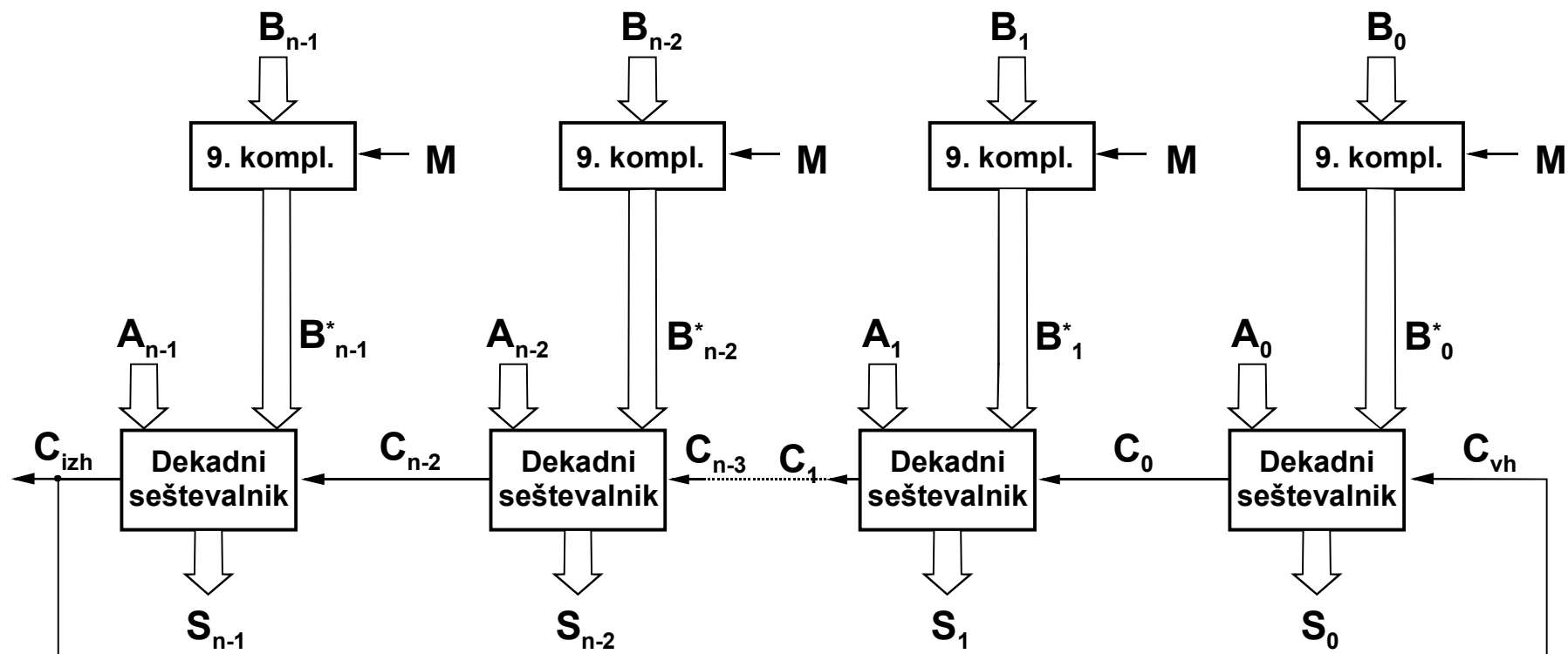
Prikazani princip ni vedno optimalen – odvisno od kode

Včasih je ugodneje opraviti seštevanje ne glede na kodo in na izhodu narediti potrebno korekturo.

Posebej ugodne so razmere pri naravni BCD kodi

6. 4. 2 Dekadni serijski seštevalniki - odštevalniki

Tudi tu se moramo zateči k povezovanju v kaskado, da dosežemo želeno število mest

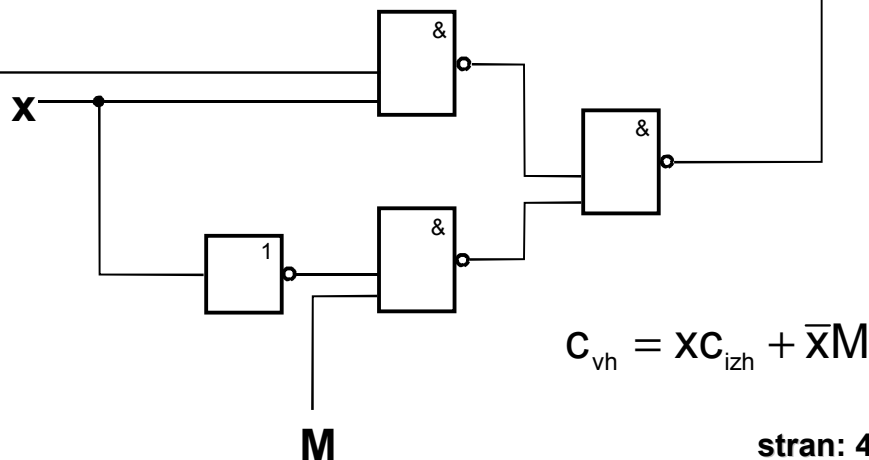

Vse, kar smo povedali o lastnostih binarnih seštevalnikov, velja tudi za dekadne

$x = 0$ – desetiški komplement

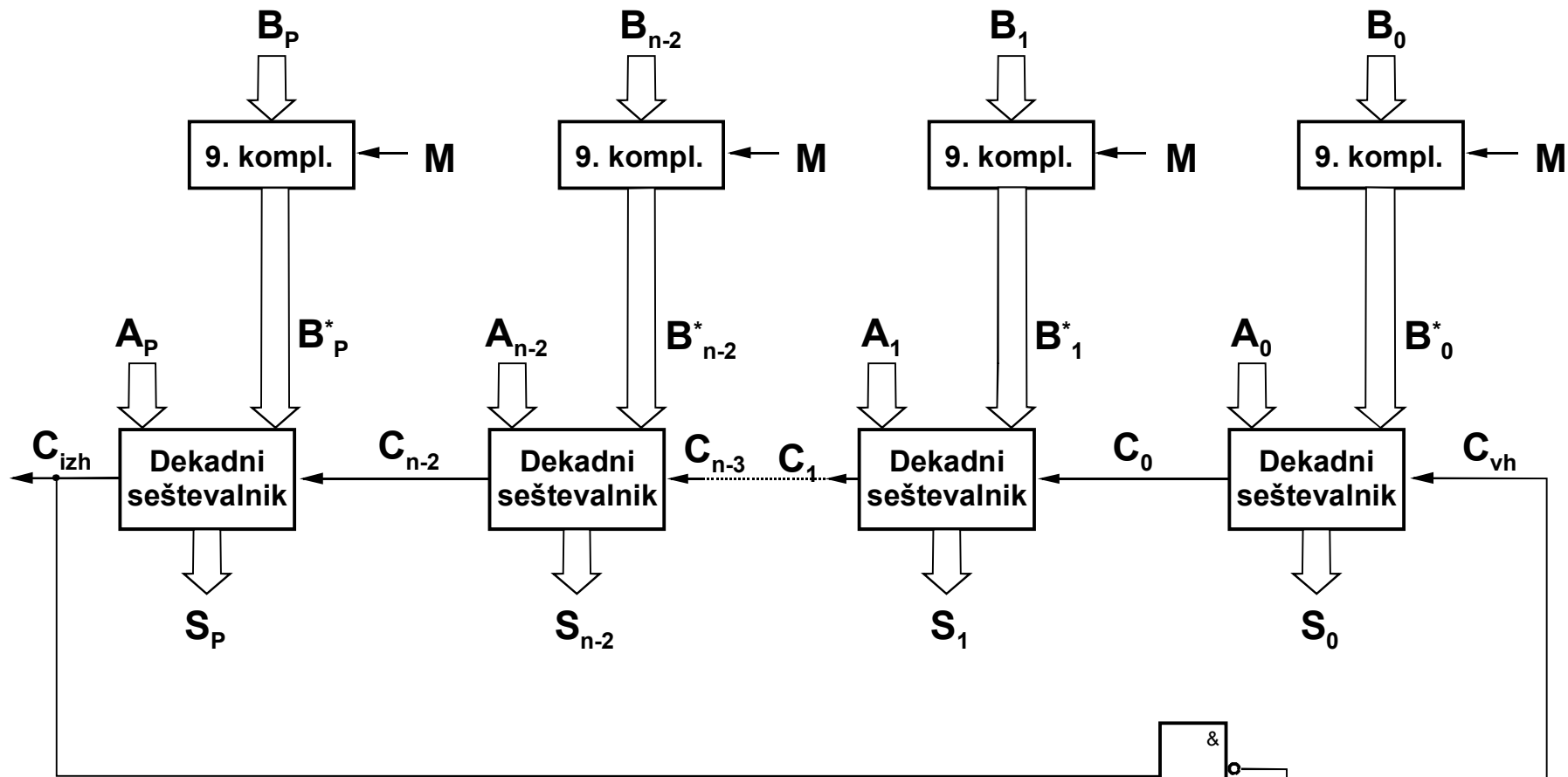
$x = 1$ – devetiški komplement

$M = 0$ – seštevanje $M = 1$ – odštevanje

$$C_{vh} = xC_{izh} + \bar{x}M$$

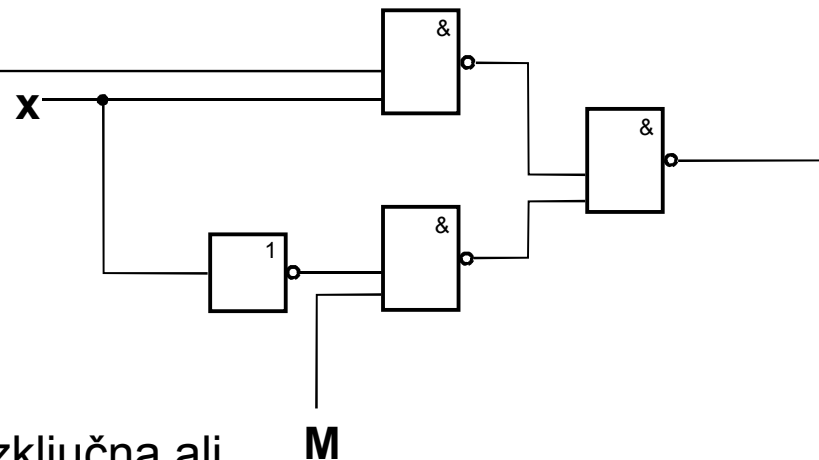
V primeru, da takšen seštevalnik - odštevalnik obratuje s predznakom,

Potrebujemo še dodatno vezje za detekcijo prekoračitve na najvišjem mestu (overflow)

To vezje je zelo enostavno, če so dostopni notranji prenosi.

V tem primeru se izkaže, da je potrebna le izključna ali operacija med izhodnim in predhodnim prenosom.

To izhaja iz osnovnega pravila za seštevanje predznačenih števil:

Vhodni prenos v mesto predznaka mora biti enak izhodnemu; če ni, je prišlo do prekoračitve števila mest.

Stanje prekoračitve torej detektira ravno EXOR operacija: $P = c_{izh} \oplus c_{n-2}$,

Če prenos c_{n-2} ni dostopen, moramo uporabiti drugo pravilo za seštevanje predznačenih števil:

Pri seševanju števil enakega predznaka, mora imeti tudi vsota enak predznak; če nima; je prišlo do prekoračitve števila mest

V tem primeru pa potrebujemo za detekcijo prekoračitve zahtevnejše vezje, katerega logični izraz je naslednji:

$$P = \prod_{i=0}^3 (a_{ip} b_{ip}^* \bar{s}_{ip} + \bar{a}_{ip} \bar{b}_{ip}^* s_{ip})$$

kjer b_{ip}^* pomeni i-ti bit komplementa števila B na mestu predznaka.